

SWOT

KVARTALNI EKONOMSKI MONITOR

Prognoza za privredu Republike Srpske:

**"Umjereni do pretežno
oblačno uz mogućnost
finansijskih nepogoda"**

GODINA II ■ BROJ 9 ■ DECEMBER 2012 ■ BESPLATNO

Borko Đurić, predsjednik Privredne komore Republike Srpske

**Vlada RS nedosljedno
sprovodi mjere
iz Ekonomске politike**

Мјешовити Холдинг "Електропривреда Републике Српске"

ИРЦЕ

www.ers.ba

Poštovani čitaoci,

Kraj godine koju ispraćamo bio je u RS jedan od najburnijih perioda od početka svjetske ekonomske krize. Iako su budžet i ekonomska politika tradicionalno vruća tema, ove godine su atmosferu nanelektrisale mjere štednje, a posebno smanjenje plata dijelu budžetskih korisnika za deset odsto. Ti rezovi izveli su radnike na ulice, čime je socijalni dijalog poslijepodne nekoliko godina okončan protestima.

Nepovoljna makroekonomska kretanja tokom cijele 2012. godine, neizvjesnost koju nosi 2013. godina, te povećan iznos za servisiranje spoljnog duga ključna su ograničenja koja su uticala na visinu i strukturu budžeta za 2013. godinu. Ipak, budžet i mjere Ekonomskih politika nude potencijalno dva poboljšanja u javnim finansijama RS, koja se ogledaju u zaustavljanju trenda rasta javnog sektora i popravljanju strukture javnih rashoda. Da li će ova potencijalna poboljšanja biti realizovana zavisi od načina implementacije predloženih politika i mogućnosti postizanja konsenzusa sa socijalnim partnerima.

To su s pravom potencirali i predstavnici poslovne zajednice poručivši da nije toliko važno da li su oni zadovoljni mjerama iz Ekonomskih politika za 2013. godinu, već da je mnogo bitnije koliko će one biti dosljedno primjenjene i realizovane kako bi zacrtani ciljevi bili ostvareni. Upozorenje privrednika potpuno je logično, jer mjere predviđene ekonomskom politikom u prethodnim godinama nisu dosljedno sprovedene. Pored nesporognog uticaja svjetske ekonomske krize na privredna kretanja u RS, postojećem stanju su značajno doprinijeli i određeni faktori na koje je Vlada donekle mogla uticati.

Dosljedna realizacija mera iz Ekonomskih politika važna je i zbog teške trenutne ekonomske situacije, jer RS u 2013. godinu ulazi u recessiju, koja je najvećim dijelom posljedica pada industrije, poljoprivrede i građevinarstva. Tokom ove godine došlo je i do povećanja spoljnotrgovinskog deficit-a, stope nezaposlenosti, ali i broja penzionera, što dodatno usložnjava ekonomsku situaciju. Stanje u finansijskom sektoru je nešto povoljnije zahvaljujući povjerenju u konvertibilnu marku, dok se kao najveći problem nameće i dalje visok udio nekvalitetnih kredita u ukupnom plasmanu, posebno kada su u pitanju zajmovi privredi.

Sa sličnim izazovima suočavaju se i Srbija i Hrvatska kao naši najznačajniji spoljnotrgovinski partneri, a oporavak cijelog regiona umnogome će zavisiti od kretanja u zemljama EU.

Saša Grabovac, glavni i odgovorni urednik

TEMA BROJA: ANALIZA BUDŽETA REPUBLIKE SRPSKE I EKONOMSKIE POLITIKE ZA 2013. GODINU

4. str.

6

REALNI SEKTOR

Pred RS godina krize

10

FINANSIJSKI SEKTOR

*Konvertibilna marka
održala povjerenje*

15

INTERVJU

*Borko Đurić: Vlada RS
nedosljedno sprovodi mjere
iz Ekonomskih politika*

25

AKTIVNOSTI SWOT-a

*Održana druga konferencija o
energetici: "Stanje i perspektive
razvoja energetskog sektora RS"*

IMPRESUM

Glavni i odgovorni urednik: Saša Grabovac

Uređivački kolegijum: Miloš Todorović, Goran Račić, dr Saša Petković, mr Aleksandar Ljuboja, mr Aleksandra Simić, Bojan Jojić, Branka Ružević, Igor Sekulić, mr Marijana P. Milić, mr Mirjana Čomić, mr Nebojša Balaban, Ognjen Aleksić, mr Predrag Duduković, mr Slavko Simić, mr Ognjen Đukić, Saša Stevanović, Mirko Bošnjak, Darko Gavrilović, Predrag Klincov.

Lektor: Aleksandra Duduković, **Dizajn i grafička priprema:** SWOT, **Štampa:** "Nezavisne novine", Banja Luka, **Tiraž:** 1.000 primjeraka, **Broj:** 09/2012.

Časopis izlazi četiri puta godišnje. Sva prava zadržana: Udrženje ekonoma RS SWOT. Svako umnožavanje i distribucija bez pisanoj odobrenja Udrženja ekonoma RS SWOT je zabranjeno.

Osnivač i izdavač: Udrženje ekonoma RS SWOT, Dragiša Vasića 13, 78 000 Banja Luka, ūro račun Nova banka Banja Luka 555-007-00223898, JIB: 4402742510005, matični broj: 11029353, br. sudskog rješenja: F-1-208/7, Udrženje ekonoma RS SWOT je upisano u Registar izdavača pod rednim brojem 291, na osnovu Rješenja Ministarstva prosvjete i kulture RS br. 07.030-053-162-9/10.

E-mail: info@swot.ba, sekretar@swot.ba, **Internet adresa:** www.swot.ba, **Tel:** 051 322 960, **Fax:** 051 322 961

Analiza budžeta Republike Srpske i Ekonomске politike za 2013. godinu

Nepovoljna makroekonomска кретања у 2012. години, неизвесно окружење у 2013. години те пovećано издвајање за сервисирање спољног дуга, ključna su ограничења која су утицала на висину и структуру budžeta za 2013. godinu. Budžet, односно мјере Ekonomске politike nude потенцијално два побољшања у јавним финансијама Republike Srpske - заустављање тенда раста јавног сектора и поправљање структуре јавних rashoda. Да ли ће се ова потенцијална побољшања реализовати зависи од начина имплементације предложенih политика и могућности постизања консензуса са социјалним партнерима. Међутим, квалитет Ekonomске politike, посматрано са аспекта средnjeg roka, зависи од тога у којој мјери ће нјена имплементација допринijeti ekonomskom rastu i povećanju zaposlenosti

Iznudjeni rezovi u budžetu bili su neophodni

Budžetom Republike Srske za 2013. godinu planiran je budžetski suficit u iznosu od 100 miliona. Otplata dugova veća je od iznosa novog zaduzivanja čime se nastavlja konsolidovanje budžeta. Međutim, sredstva повучена 2009. i 2010. kako bi bili amortizovani udari globalne krize, dospievaju na враћање у ситуацији када се економија не само nije приблиžila стопама раста из периода пре кризе већ када се не може очекivati иоле значајнији ekonomski rast.

Povećanjem iznosa потребног за сервисирање јавног дуга nastavljen је trend смањења raspoloživih sredstava/fiskalnog prostora. Од ukupnih budžetskih sredstava у износу 1,945 милијardi KM, издaci за отплату dugova износе 463,8 милион KM. Iako se ukupan okvir budžeta пovećao за 7% у односу на 2012. godinu или за 135 miliona KM, износ raspoloživih sredstava за budžetsku потрошњу смањио се за 11 miliona KM. Pored porasta udjela izdataka

за отплату dugova са 17,5% у 2012. години на више од 23% у 2013. години, udio ukupnih tekućih rashoda сmanjuje se за 3% u poređenju sa budžetom za prethodnu godinu. Ukupni prihodi сmanjuju se за приближно 21 milion KM, dominantno као posljedica очекivanог смање-

ja prihoda od давања права на експлоатацију природних resursa te очекivanог смањења poreza на добит. Planirano je povećanje прихода од indirektnih poreza за 2% i korišćenje 50 miliona KM primitaka од nefinansijske imovine (Elektroprenosa BiH).

Suočena sa сmanjenim fis-

kalnim простором, Vlada RS je predložila opravдане мјере смањења plata u јавном сектору. U prethodnim brojevima "Ekonomskog monitora" upozoravali smo kako на visoke plate u јавном u односу на uporedive pozicije u privatnom сектору, tako i на visok udio broja zaposlenih u јавном u односу на ukupan broj zaposlenih (видjetи "Ekonomski monitor" br. 7). Predloženo сmanjenje plata u rasponu od 10-35% i ukidanje određenih agencija требало би да dovedu до смањења издвајања за bruto plate u износу већем од 56,5 milion KM, a što bi dovelo до смањења relativног udjela izdataka на plate u односу на ukupna budžetska sredstva sa 39% на 33%. Međutim, сmanjenje plata ne treba gledati само као jednokratну мјеру uштеде већ priliku да se sistemske сmanji premija koju trenutno ima posao u јавном u односу на privatni сектор.

Dva momenta mogu biti posebno opasna u sprovođenju

Analiza javnog sektora

U "Ekonomskom monitoru" br. 7 pisali smo: "RS nema izbora i moraće, prije ili kasnije, сmanjiti broj zaposlenih u Vladinom секторu. Trenutno oko 28,5% zaposlenih iz RS radi u Vladi i Vladinim institucijama, što je među najvećim procentima u Evropi. U ovaj podatak nisu uračunati zaposleni u јавним preduzećima, kod којих je takođe izražen problem prezaposlenosti. RS je i rekorder po висини razlike između plata u јавном i privatnom сектору."

smanjenja plata: svojevrsna uranilovka - linerano smanjenje plata prema koeficijentima, kojim se rizikuje da se izgubi najbolji kadar iz javne službe i vraćanje

plata na prethodni nivo poslije 31.12.2013. godine u slučaju povećanja prihoda ili pritiska sindikata. Vladi sugerišemo da izvrši reviziju optimalnog broja

zaposlenih u javnom sektoru te da u transparentnoj proceduri prilagodi ovaj broj dugoročnim fiskalnim kapacitetima i potreba Republike Srbije. Čini

se da bi transparentnost ovog procesa mogla biti kritična za pridobijanje javnog mnjenja u situaciji neizvjesnih pregovora sa socijalnim partnerima.

Ekonomska politika mora biti usmjerena na povećanje zaposlenosti

Ekonomska politika je dobra u onoj mjeri u kojoj će dovesti do pozitivnih kretanja na tržištu rada. Smanjenje plata u javnom sektoru treba posmatrati u kontekstu najvećeg problema Republike Srbije - visoke stope nezaposlenosti odnosno niske stope zaposlenosti, definisane kao odnos broja zaposlenih lica prema radno sposobnom stanovništvu. U poređenju sa zemljama EU i susjednim zemljama uočljiva je veoma niska stopa zaposlenosti radno sposobnog stanovništva. Podaci za 2012. godinu su još porazniji: stopa zaposlenosti dodatno se smanjila za 0,8 procenatnih poena i sada iznosi 35,3%.

Najave popravljanja poslovnog okruženja su dobrodoše. Međutim, sma-

Opterećenje rada

U "Ekonomskom monitoru" br. 6 pisali smo: "Povećanjem poreza i doprinosa na plate je stvoren negativan uticaj na kreiranje novih radnih mesta, dok je istovremeno dodatno stimulisano zapošljavanje na crno. Prema tome, ova je mjeru pojačala negativan efekat ekonomske krize na tržište rada, što je rezultovalo padom broja zaposlenih u RS. Dugoročnije gledano, pad zaopslenosti, ima za rezultat smanjenje poreske osnovice što naravno dovodi do pada prihoda."

tramo da Vlada treba uvažiti konstatacije Svjetske banke o visini stopa doprinosa i opterećenja rada. (Vidjeti: Svjetska banka, Challenges and Directions for Reform, A Public expenditure

and Institutional Review, februar 2012). Naravno, eventualno smanjenje opterećenja rada mora biti praćeno kako reformama vanbudžetskih fondova tako i eventualnim povećanjem pri-

hoda iz onih izvora koji nemaju negativne efekte po kretanje na tržištu rada. U ovom kontekstu smatramo širi obuhvat predviđen izmjenama i dopunama Zakona o doprinosima ispravnim korakom.

Planirane investicije nedovoljne za značajniji ekonomski rast?

Predviđene javne investicije mogu biti pokretač rasta, ali i dovesti do povećanja zaduženosti. Ekonomska politika za 2013. godinu poziva se na Nacrta programa javnih investicija za period 2013 - 2015. godine, prema kojem je planom implementacije predviđen iznos od 742 miliona KM za 2013. godinu ili više od 8% bruto društvenog

proizvoda, odnosno približno 607 miliona KM u 2014. godini. Navedeno je da su izvori finansiranja uglavnom inostrani (81%), većim dijelom kreditni, a manjim dijelom grantovi. Imajući u vidu da je očekivani realni rast bruto društvenog proizvoda u 2013. godini od 0,7%, odnosno 2,5% u 2014. godini, postavlja se pitanje u kojem periodu se može

очекivati značajniji doprinos privrednom rastu od tih investicija. Nadalje, za 2013. godinu predviđeno je smanjenje nezaposlenosti u iznosu od 0,1 procenatni poen na 25,5% u 2013. godini, odnosno 25,1% u 2014. godini, što opravdano sugeriše da predviđene investicije neće niti u srednjem roku dovesti do značajnijeg smanjenja neza-

poslenosti. Bez obzira da li se finansiraju putem republičkog budžeta ili javnih preduzeća investicije se moraju ocjenjivati u svjetlu doprinosa koji imaju za smanjenje nezaposlenosti i povećanje stopa rasta. Vlada, dakle, mora nastaviti tragati za politikama koje će dovesti do povećanja privrednog rasta i smanjenja nezaposlenosti.

Poređenje sa kriterijumom iz Maastrichta može biti opasno

Stanje javnog duga ne treba porediti sa kriterijumom iz Maastrichta, jer iznos javnog duga ispod 60% bruto društvenog proizvoda ne garantuje sigurnost. Najprije, metodološki je pogrešno porediti zemlje u tranziciji

koje imaju otežan pristup međunarodnom tržištu kapitala sa razvijenim zemljama, koje imaju pristup tržištu kapitala ili koje se mogu zaduživati u svojoj valuti. Nadalje, održivost javnog duga funkcija je stope realnog rasta bruto

društvenog proizvoda i kamate po kojoj se dug može ugovoriti. Uz eventualne spoljne šokove koji bi doveli do smanjenja rasta bruto društvenog proizvoda i/ili više cijene posuđivanja, moguć je brzi prelazak iz sigurne zone u zonu u kojoj servis

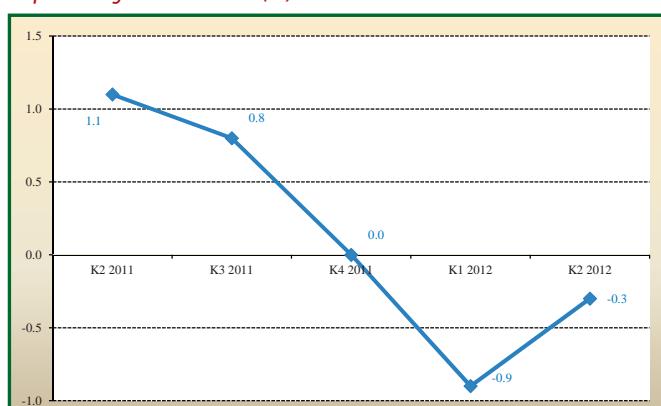
duga postaje otežan. Umjesto maastrichtskog kriterijuma za javni dug od 60% u odnosu na bruto društveni proizvod predlažemo da proces pridruživanja EU identifikujemo sa ciljem postizanja prosječne zaposlenosti u EU od 64,3%.

Pred RS godina krize

Republika Srpska je u 2012. godini ponovo ušla u recesiju, što je prvenstveno rezultat pada industrije, poljoprivrede i građevinarstva. Dugoročna kontrakcija građevinskog sektora u najvećoj mjeri potiče od pada aktivnosti na objektima visokogradnje čija se vrijednost u periodu 2008 - 2011. godina smanjila za više od 40%. Tokom godine došlo je do povećanja spoljnotrgovinskog deficit-a, stope nezaposlenosti, ali i broja penzionera. Vrijeme početka ekonomskog oporavka prvenstveno zavisi od razvoja događaja u EU i regionu, ali će brzina oporavka RS biti u velikoj zavisnosti od reformskih mjera koje domaći vlasti budu preduzele u međuvremenu.

Povratak u recesiju

Stope realnog rasta BDP-a RS (%)

Izvor: Republički zavod za statistiku RS

Od početka godine domaća ekonomija nalazi se u negativnoj zoni. Ekonomsko usporavanje koje je obilježilo cijelu proteklu godinu uvelo je RS i u "statističku recesiju" na kraju prvog polugodišta 2012. godine, iako je ona, barem u efektivnom smislu, odavno prisutna!

Realni pad BDP-a u drugom

kvartalu od 0,3%, predvođen je negativnim rezultatima prerađivačke industrije (-6,0%), poljoprivrede (-4,1%) i građevinarstva (-3,7%). Zahvaljujući pretežnoj izvoznoj orientaciji i nepovoljnoj strukturi prerađivačke industrije u kojoj dominiraju djelatnosti

sa nižim stepenom finalizacije proizvodnje, nepovoljna kretanja u okruženju najsnažnije su se osjetila upravo u ovom industrijskom području.

Sa druge strane, pozitivni rezultati tercijarnog sektora koliko-toliko su ublažili ukupnu ekonomsku kontrakciju. Tako je finansijski sek-

tor rastao po stopi od 4,7%, trgovina 2,7%, ugostiteljstvo 2,9%, saobraćaj 1,1% te ostale uslužne djelatnosti po stopi od 3,1%.

Prema projekcijama Vlade RS, iznesenim u Ekonomskoj politici za 2013. godinu, ukupna ekonomski aktivnost RS u 2012. godini biće manja za 0,7% g/g.

Pad prerađivačke industrije

Pad prerađivačke industrije započeo je u trećem kvartalu 2011. godine (-2,4%). U četvrtom kvartalu on je iznosio -0,2%. Nepovoljni trend nastavljen je i u 2012. godini i to u prvom kvartalu -8,6%, a u drugom -6,0% g/g

Industrijska proizvodnja nestabilna

U prvih deset mjeseci 2012. godine ukupna industrijska proizvodnja RS izgubila je 4,4% svog prošlogodišnjeg obima. U istom periodu sve industrijske oblasti zabilježile su negativne rezultate i to: vađenje ruda i kamena -3,3%, prerađivačka industrija -4,4% te energetski sektor -4,8%.

Glavni razlog smanjena proizvodnje leži u slabljenju izvozne potražnje i sa njom pove-

zanog pada aktivnosti pretežno izvozno orijentisanih sektora. Tako je proizvodnja tekstila i tkanina izgubila 55% svoje prošlogodišnje vrijednosti, dok je proizvodnja odjeće smanjena za oko 20%. Proizvodnja osnovnih metala smanjena je za 15,2%.

Nakon rekordnog mjesecnog pada industrijske proizvodnje od 13,4% g/g u julu je uslijedilo njegovo usporavanje sa prelas-

Industrijski rast u RS; I-X 2012. godine (%)

Izvor: Republički zavod za statistiku RS

kom u pozitivnu zonu u septembru (+5,8%). Međutim, sa negativnim rezultatima koji su uslijedili već u oktobru (-4,4%) iščezao je ovaj kratkoročni optimizam u pogledu eventualnog industrijskog oporavka.

Rast nezaposlenosti, smanjenje životnog standarda i kupovne moći stanovništva u najvećoj mjeri su posljedica

Industrijska proizvodnja u regionu

U septembru 2012. godine industrijska proizvodnja u Srbiji bila je manja za 6,8%, u Hrvatskoj za 10,6%, u evrozoni za 2,3%, te EU za 2,7%

nedostatka privredne aktivnosti. Kontrakcija domaće proizvodnje dio je sveprisutnog nepovoljnog trenda u zemljama okruženja i šire. Međutim, du-

blji uzroci leže u strukturnim slabostima industrije, među kojima se posebno izdvajaju visoki stepen sektorske koncentracije i nedostatak prerađivačkih ka-

paciteta, koji će još dugo predstavljati latentno krizno žarište, ali ne i zvanično objašnjenje loših industrijskih rezultata!

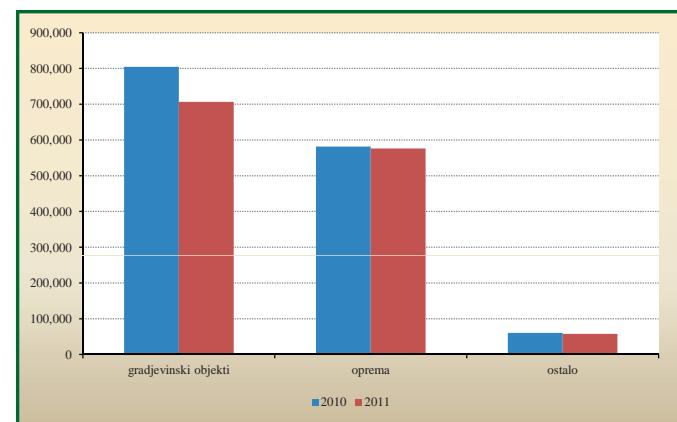
Nizak nivo investicija

U 2011. godini kapitalna ulaganja poslovnih subjekata u RS bila su manja za 7,3%. U istom periodu ulaganja u građevinske objekte smanjena su za 12,2%, odnosno u mašine i opremu za 0,9%. Ovaj pad u najvećoj mjeri potiče od smanjenja investicione aktivnosti u javnom sektoru od 72 miliona KM, sektoru trgovine od 63 miliona KM te elektro-energetskom sektoru od 43 miliona KM.

Prema revidiranim podacima

Ministarstva spoljne trgovine i ekonomskih odnosa BiH, strana ulaganja u prvih devet mjeseci 2012. godine iznosila su više nego skromnih 56,7 miliona KM što je za 94,1% manje u odnosu na isti period prešle godine. Imajući u vidu pogoršanje ekonomskih kretanja, visoke budžetske deficitne, krizu u evrozoni, ali i izuzetno nizak kreditni rejting BiH niti u narednom periodu ne možemo računati na značajniji priliv stranih investicija u našu zemlju. U

Investicije u stalna sredstva u RS (000 KM)

Izvor: Republički zavod za statistiku RS

Ugovorene investicije

U okviru ugovorenih investicija ističu se autoput Banjaluka - Dobojski Klinički centar Banjaluka, projekat vodovoda i kanalizacije u 23 opštine RS, projekat odbrane od poplava, izgradnja sistema za odsumporavanje TE Ugljevik, te minihidroelektrana Cijevna III

Još od 2009. godine građevinski sektor RS nalazi se u stanju "slobodnog pada". U prvih devet mjeseci 2012. godine vrijednost izvršenih građevinskih radova smanjena je za dodatnih 7,4%, dok je na gradilištima bilo angažovano 2,1% radnika manje.

Rekordni rezultati građevinarstva vezuju se za 2008. godinu i period ekspanzije tržišta nekretnina u većim gradovima RS, poput

Banjaluke, Bijeljine, Istočnog Sarajeva, Trebinja. U skladu sa tim i kontrakcija koja je zatim uslijedila u najvećoj mjeri potiče od pada aktivnosti na objektima visokogradnje (stambene i nestambene zgrade) čija se vrijednost, u periodu 2008 - 2011. godina, smanjila za više od 40%.

Realizacija infrastrukturnih projekata koji, između ostalog, uključuju transportnu, komu-

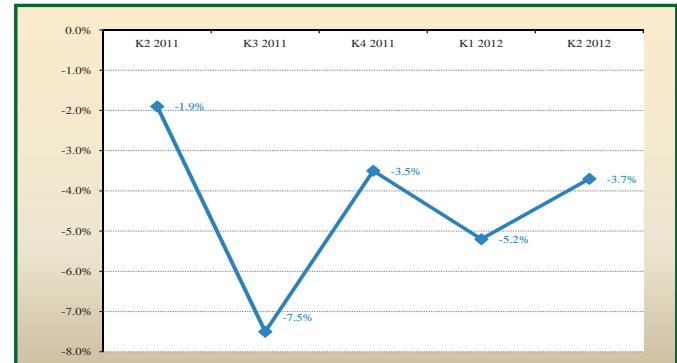
takvim okolnostima, intenziviranje javnih investicija biće od presudnog značaja za oporavak domaće privredne aktivnosti.

Ukupne kapitalne investicije u RS za period 2013 - 2015. godina planirane su u iznosu od 1,8 milijardi KM, od čega će se 18,3% finansirati iz domaćih, a 81,7% iz spoljnjih izvora. Najviše sredstava biće uloženo u saobraćajnu infrastrukturu

(45,5%), zatim industriju, energetiku i rudarstvo (17,8%) te poljoprivredu i šumarstvo (14,6%). U Ekonomskoj politici za 2013. godinu Vlada RS je iskazala namjeru da pojača investicione aktivnosti tokom iduće godine. Svoja očekivanja u pogledu pozitivnog rasta u 2013. godini Vlada temelji na planiranom povećanju javnih investicija od 12%.

Uporni pad građevinarstva

Stopa realnog rasta građevinarstva RS (%)

Izvor: Republički zavod za statistiku RS

nikacionu i elektroistributivnu infrastrukturu, omogućila je djelimično ublažavanje ukupnih negativnih kretanja u građevinskom sektoru. U 2011. godini, vrijednost izvršenih radova na transportnoj infrastruktuри porasla je za 3,6%, dok je onih na komunikacionim i elektroistributivnim linijama bila

Struktura građevinske aktivnosti u RS

Učešće visokogradnje u strukturi ukupnih građevinskih radova smanjena je sa 39,5% u 2010. godini na 36,9% u 2011. godini. U istom periodu poraslo je učešće niskogradnje sa 60,5% na 63,1%

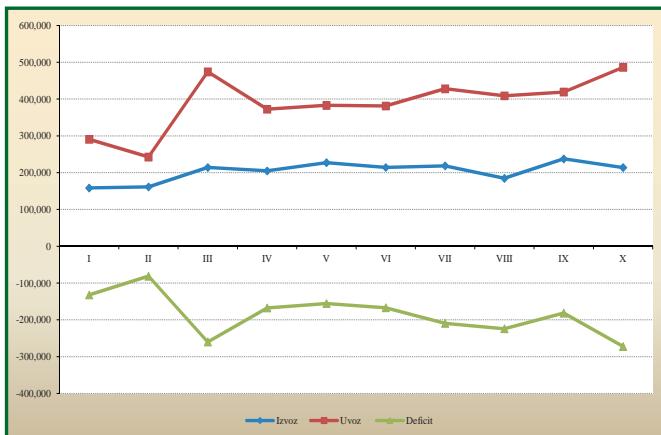
veća za čak 22,6%. Nedostatak investicione aktivnosti privrede i stanovništva snažno oblikuje re-

zultate građevinskog sektora RS. Gotovo je izvjesno da će "novi" talas krize dodatno produbiti pad

ovog ciklično izuzetno osjetljivog sektora te smanjiti izglede za njegov brzi oporavak.

Pad izvoza, rast uvoza

Spoljnotrgovinska aktivnost RS u 2012. godini (000 KM)

Izvor: Republički zavod za statistiku RS

Globalno usporavanje uticalo je na ukupne spoljnotrgovinske rezultate RS. U periodu januar - oktobar 2012. godine izvoz je

smanjen za 4,6%, a uvoz je rastao po stopi od 4,2%, što je osiguralo povećanje spoljnotrgovinskog deficit-a za dodatnih 256 miliona KM.

Struktura izvoza RS

U periodu januar - oktobar 2012. godine u strukturi izvoza RS sirovine su učestvovale sa 21,2%, a mineralna goriva i maziva sa 17,5%.

U istom periodu procenat pokrivenosti uvoza izvozom derogirao je na 52,4%.¹

Pad izvoza predviđen je kategorijama proizvoda sa najvećim relativnim učešćem u ukupnim izvoznim rezultatima. Tako je izvoz sirovina smanjen za 5,2%, dok je izvoz mineralnih goriva izgubio više od 30% svoje prošlogodišnje vrijednosti.

Sa druge strane, nizak nivo privredne aktivnosti i izostanak realizacije značajnijih investicionih projekata nisu pogodovali uvozu kapitalnih dobara (-1,5%) i sirovinske baze za prerađivačke kapacitete u RS (-4,9%). Ali i u uslovima smanjenja kupovne moći nedostatak (ili nekonkurentnost) domaće ponude osigurao je rast uvoza proizvoda široke potrošnje za 3,9%.

Stopa nezaposlenosti u porastu

Od 2009. godine anketna stopa nezaposlenosti u RS kontinuirano se pogoršava. Tako se sa 21,4% u 2009. godini ova stopa već u 2012. godini popela na 25,6%.

Na evidenciji Zavoda za zapošljavanje RS na kraju oktobra nalazilo se 151.938 nezaposlenih lica. I pored umjerene derogacije u odnosu na početak godine

(154.535 lica) koja potiče od sezonske varijacije karakteristične za ljetne mjesecе i privremeno angažovanje radnika na sezonskim poslovima, broj nezaposlenih lica veći je za 1,1% u odnosu na prosjek iz 2011. godine.

Domaća nezaposlenost u najvećoj mjeri potiče od strukturne neusklađenosti ponude i potražnje

Anketna stopa nezaposlenosti u RS (%)

Izvor: Republički zavod za statistiku RS

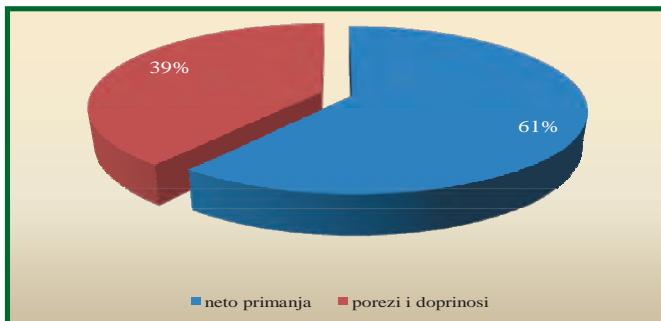
na tržištu rada s obzirom na to da gotovo trećina ukupnog kontingenata nezaposlenih čini nekvalifikovana radna snaga sa malim izgledima za pronalaženje novog zaposlenja.

Pored toga, njenu atraktivnost dodatno umanjuje izrazito nepovoljna starosna struktura u kojoj sa više od 20% dominiraju lica starija od 50 godina života.

¹ - U periodu I - X 2011. godine procenat pokrivenosti uvoza izvozom iznosio 57,2%.

Pad plata, inflacija podnošljiva

Struktura prosječne bruto plate u RS, I - IX 2012.

Izvor: Republički zavod za statistiku RS

U prvih devet mjeseci 2012. godine umjerena inflatorna kretanja u RS nisu značajnije ugrozila kupovnu moć barem onog dijela stanovništva koji je zaposlen. Prosječna neto plata iznosila je 817 KM, što je realno manje za 0,9% u odnosu na isti period prošle godine. Lista najbolje plaćenih djelatnosti i dalje je predvođena finansijskim

posredovanjem (1.276 KM), a slijede ga državna uprava (1.082 KM) te zdravstveni i socijalni rad (1.040 KM). Samo začelje ove liste pripalo je ugostiteljstvu (553 KM) i prerađivačkoj industriji (583 KM). U istom periodu prosječno poresko opterećenje na lična primanja u RS iznosilo je 532 KM.

Slijedi li i smanjenje penzija?

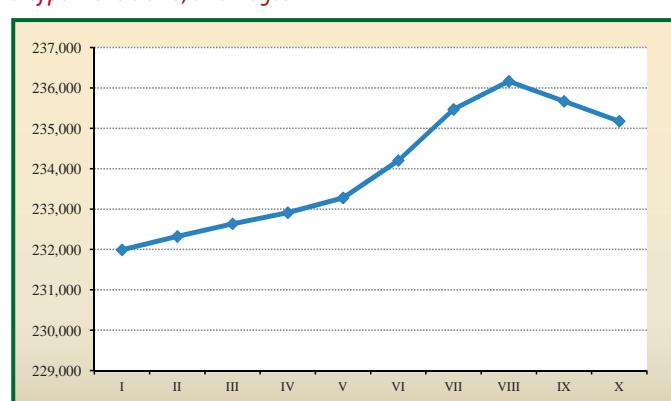
Oko 16% ukupnog procijenjenog broja stanovnika u RS čine penzioneri! U oktobru 2012. godine penzoni sistem RS imao 235.178 korisnika ili 2.035 više u odnosu na kraj prošle godine. U istom periodu prosječna penzija iznosila je 311 KM što je svega 39% prosječne neto plate u RS.

Uprkos povećanju broja korisnika prava primjena novog Zakona o PIO od 01.01.2012. godine, omogućila je smanjenje ukupnog iznosa sredstava potrebnih za isplatu penzija. Naime, prema procjenama, uštede ostvarene razdvajanjem

prava po osnovu rada od stečenih prava, u prvoj godini primjene zakona iznosiće oko 25 miliona KM, čime su stvorene prepostavke za kratkoročnu finansijsku konsolidaciju Fonda PIO.

I u 2013. godini Fond će dobiti 156 miliona KM iz budžeta RS. U uslovima kada se broj penzionera gotovo izjednačio sa brojem zaposlenih (237.520)¹, sa tendencijom daljeg pogoršanja najavljeno smanjenje plata u javnom sektoru predstavljaće dodatni udar na izvorne prihode ovog fonda. Tako je sve izvjesnije da efekti

Broj penzionera u RS, u 2012. godini

Izvor: Fond PIO RS

kratkoročne finansijske stabilizacije Fonda PIO neće biti dovoljni za održavanje postojećeg nivoa

penzija i životnog standarda ove socijalno izuzetno osjetljive populacije.

Suša je uradila svoje – hrana sve skuplja

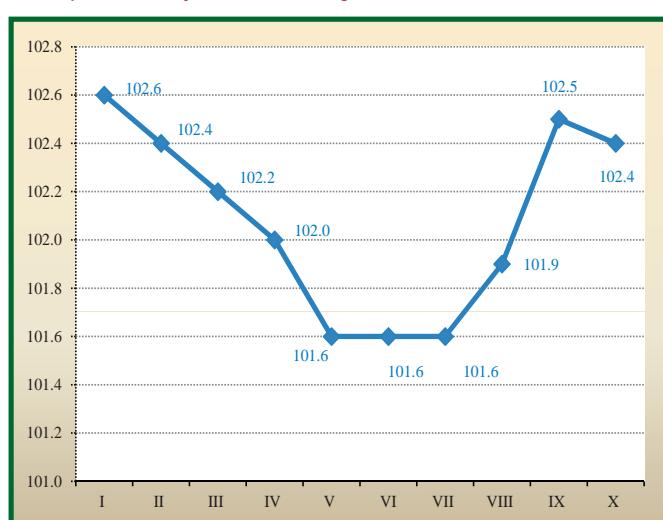
S prvim jesenjim mjesecima intenzivirana su i inflatorna kretanja u RS! U prvih deset mjeseci 2012. godine godišnja inflacija iznosila je 2,1% i u velikoj mjeri poticala je od rasta cijena administrativno regulisanih kategorija robe i usluga i to duvana (+14,0%), prevoza (+5,9%) i komunikacija (+4,2%). U istom periodu, po nižim cijenama nabavljali smo odjeću i obuću (-3,9%), zdravstvene usluge (-0,3%) i usluge kulture i rekreacije (-0,3%).

Cijene prehrambenih proizvoda u prosjeku su bile više za 1,5%. Međutim, nepovoljni uticaj suše na prinose najznačajnijih poljoprivrednih kultura opredijelio je njihov dinamičniji rast od jula mjeseca.

Proizvodne cijene industrijskih proizvoda nisu značajnije uti-

cali na inflaciju u RS s obzirom na to da su gotovo stagnirale na

Indeks potrošačkih cijena u RS u 2012. godini

Izvor: Republički zavod za statistiku RS

prošlogodišnjem nivou (+0,5%). Od početka godine prosječne proizvodne cijene netrajnijih proizvoda široke potrošnje porasle su za 1,1%, odnosno trajnih za 0,2%.

Nakon rasta od 2,1% tokom ove godine, MMF procjenjuje da će se cijene nafte smanjiti za 1,0% u 2013. godini. U istom periodu cijene prehrambenih proizvoda trebalo bi da budu niže za 2,9%. S obzirom na to da više od 55% ukupne domaće potrošnje čine prehrambeni proizvodi te nafta i njeni derivati, računajući na stabilizaciju njihovih cijena na međunarodnim tržistima, Vlada RS očekuje da će stopa inflacije u 2013. godini iznositi umjerenih 1,9%.

1 - Već smo ranije isticali da je naše društvo zasigurno jedno od "najsolidarnijih" na svijetu, u kojem svaki radnik, u prosjeku, izdržava po jednog penzionera

Konvertibilna marka održala povjerenje

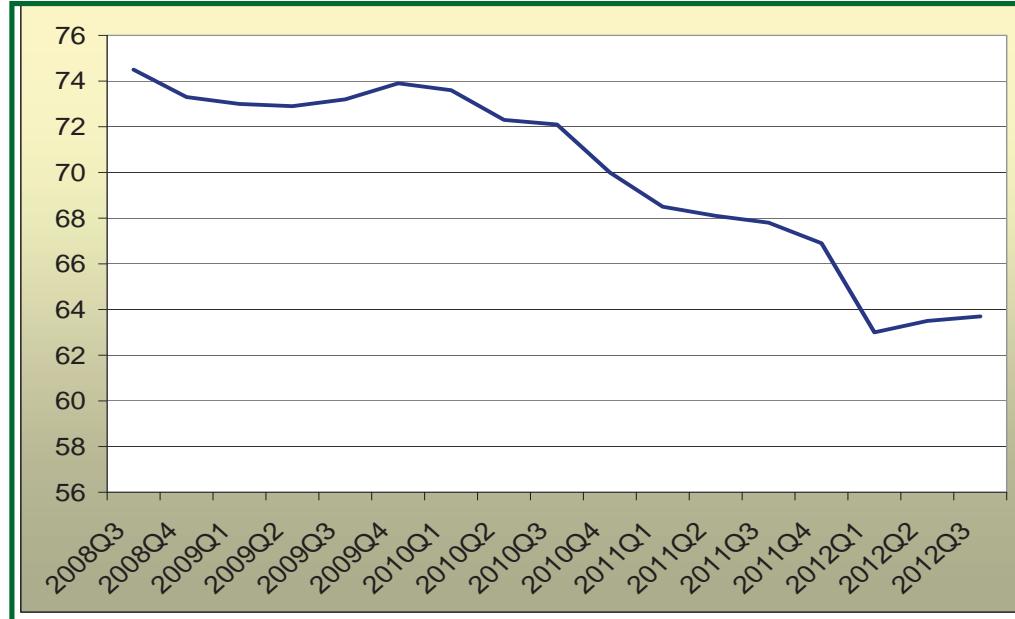
Učešće kredita sa valutnom klauzulom smanjeno je od druge polovine 2008. godine za skoro 11 procentnih poena. Ovaj podatak, zajedno sa postepenim smanjenjem tražnje za devizama stanovništva i privrede, ukazuje na održavanje određenog stepena povjerenja u domaću valutu. Indeks Banjalučke berze je zabilježio rast od 3,5% u posljednja četiri mjeseca, ali u odnosu na početak 2009. godine njegova vrijednost je ipak niža za gotovo 18%

Učešće kredita sa valutnom klauzulom sniženo, ali još visoko

Banke su sve do Q1 2012.

povećavale povjerenje u domaću valutu. Iako je nivo kredita sa valutnom klauzulom i dalje vrlo visok, postojala je izražena tendencija njihovog pada. Indeksirani krediti su bili najviši u drugoj polovini 2008. godine kada su iznosili skoro tri četvrtine ukupnog bankarskog kredita (74,5%). Od tada do danas smanjeni su za skoro 11 procentnih poena. U Q3 2012. godine njihov udio je 63,7%, što je i dalje visoko, ali s obzirom na visok deficit tekućeg dijela platnog bilansa sasvim opravdano. Međutim, u drugoj polovini 2012. godine primjećujemo odbojnost banaka da i dalje smanjuju kredite sa deviznom klauzulom. Njihov udio je 63% (Q1 2012), 63,5% (Q2 2012) i 63,7% (Q3 2012). Banke odbijaju da pristanu na veću redukciju upotrebe valutne klauzule. Razvojni trend indeksiranih kredita je usko vezan sa uvozno-

Indeksirani krediti u ukupnim kreditima

Izvor: Centralna banka BiH

izvoznim performansama naše ekonomije. Sve dok odliv deviza kroz uvoz bude daleko veći od priliva deviza po osnovu izvoza ne može se očekivati nastavak trenda pada indeksiranih kredita. Ugovaranje devizne klauzule je bankarska reakcija na loš položaj naše privrede u međunarodnoj

podjeli rada. Smatramo da će devizna klauzula opstati uprkos političkim inicijativama za njen uklanjanje. Usaglašenost devizne klauzule sa našim pravnim poretkom ne analiziramo. Devizna klauzula je uslov pod kojim strani kapital ulazi na tržiste BiH. Bankarski sektor je većinski u

stranom vlasništvu. Bez devizne klauzule nema ino-akumulacije, a bez ino-akumulacije nema kreditnog rasta. Eventualna zabrana ugovaranja devizne klauzule će izazvati podozrenje u spremnost održavanja postojećeg monetarnog režima u čijem je centru fiksni devizni kurs.

Stabilizacija potražnje i ponude deviza

Devizni podbilans bankarskog sektora BiH se vraća u ravnotežu. Tražnja za devizama/evrima povjerioca banaka, stanovništva i privrede se polako smanjuje. Ovaj proces se najbolje uočava

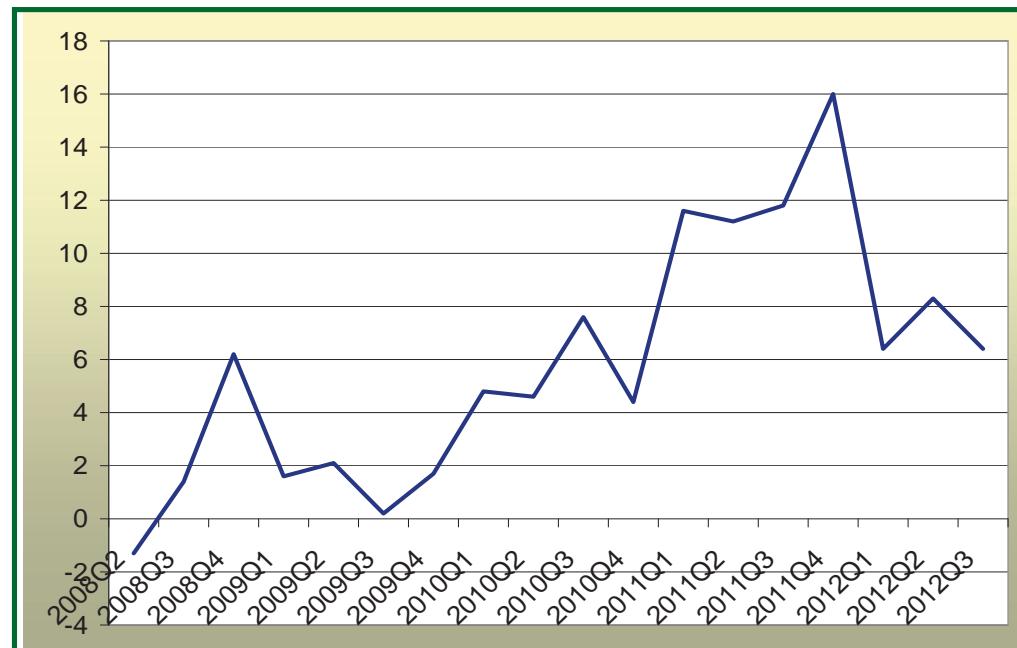
kroz neto otvorene pozicije bankarskog sektora BiH, koja predstavlja razliku devizne aktive i devizne pasive bankarskog sektora podijeljenu osnovnim kapitalom banaka. U Q3 2012. godine

neto otvorena pozicija bankarskog sektora BiH se stabilizuje na nivou od 6,4%. U prethodnim kvartalima neto otvorena pozicija je bila 8,3% (Q2 2012) i 6,4% (Q1 2012). To je znatno niže od 16%

koliko je neto otvorena pozicija iznosila na vrhuncu u Q4 2011. godine nakon čega je uslijedio strmoglavi pad. Ovakvo visok nivo neto otvorene pozicije je izazvan primjenom međunarodnih

računovodstvenih standarda i međunarodnih standarda u finansijskim izvještajima banaka u FBiH. Po ovom osnovu samo obaveze prema nerezidentima u bankama iz FBiH su smanjene za 624 miliona KM. Ipak, kako pokazuju dosadašnji podaci za 2012. godinu otpor padu neto otvorene pozicije sa javlja na nivou od oko 6%. Devizni podbilans je bio negativan u prvoj polovini 2008. godine zbog masovnog povlačenja depozita u evrima do kojeg je tada došlo i kasnije veće tražnje za štednjom u stranoj valuti. Međutim, od tada pa do kraja 2011. godine devizna aktiva je rasla brže od devizne pasive, ali uz povremene padove. Početak 2012. godine označava zaustavljanje trenda rasta. Ne očekujemo dalje pogoršanje deviznog podbilansa bankarskog sektora BiH iz nekoliko razloga. Najavljeni smanjenje dohotka budžetskim korisnicima će redukovati ukupnu

Neto otvorena/devizna pozicija

Izvor: Centralna banka BiH

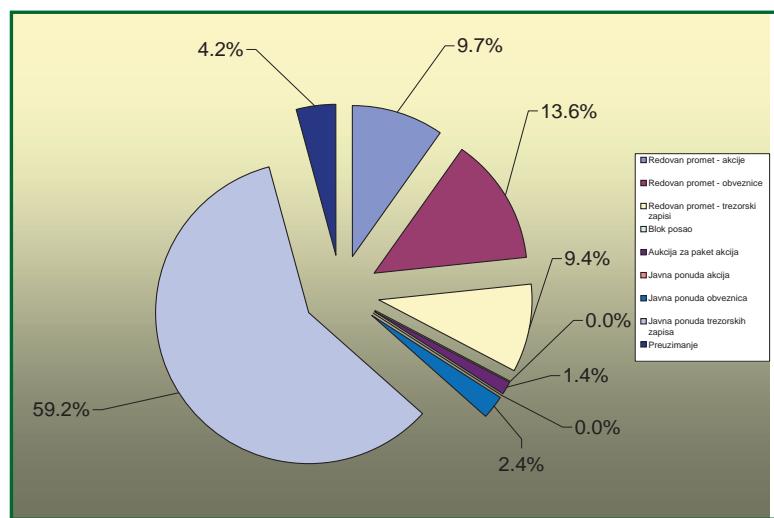
tražnju pa samim tim i tražnju za uvozom. Ako pada uvoz, pada tražnja i za devizama, jer se on sa devizama finansira. Pored toga, mnoge banke imaju više kamatne stope na KM nego na štedene uloge u evrima, što štednju u

evrima zbog potrebe prethodne/kasnije konverzije čini skupljom po dva osniva. Samo poremećaji u bankarskom sektoru BiH, kao što su problemi u nekoj velikoj banci, bi mogli natjerati štediše da povećaju tražnju za devizama

i da povećaju udio depozita u evrima. Zaustavljanje pada neto otvorene pozicije na nivou od oko 6% i njen dalji rast će pomoći i najavljenе investicije u elektroenergetski sistem RS, ukoliko do njih dođe.

Dužničke hartije primarni posao na berzi

Struktura prometa na Banjalučkoj berzi, jul - oktobar 2012. godine

Izvor: Banjalučka berza

Promet na Banjalučkoj berzi oscilira, ali uz primjetnu dominaciju trezorskih zapisa u strukturi prometa. U periodu jul - oktobar 2012. godine ukupan promet na berzi je 115,3 miliona KM. Najviše se trgovalo

u oktobru (40,8 miliona KM), a najmanje u septembru (5,6 miliona KM). U strukturi prometa ubjedljivo vodeće mjesto pripada javnoj ponudi trezorskih zapisa (primarno tržište), na koje odlazi 59,2% ukupnog

prometa. Na drugom mjestu je redovan promet obveznica (13,6%), dok je nekada preovlađujući redovan promet akcijama na trećem mjestu (9,7%). Javna ponuda akcija više ne postoji. Na trgovinu trezorskim zapisima na sekundarnom tržištu odlazi 9,4% ukupnog prometa. Između trgovine trezorskim zapisima na primarnom i sekundarnom tržištu je velika razlika u korist prvog tržišta. S obzirom na to da trezorski zapisi dospijevaju u roku od godinu dana većina investitora se opredijelila za strategiju kupi i drži (buy and hold), a daleko manji dio

za strategiju kupi i prodaj (buy and sell). Očekujemo nastavak ove investicione strategije. Budžetski deficit u RS i deficiti u organima lokalne samouprave će obezbijediti sigurnu prevlast dužničkih hartija od vrijednosti (obveznice i trezorski zapisi) u prometu berze. Do zastoja u rastu ovog tržišnog segmenta može doći samo pod uslovom da izvršna vlast u RS uspije u namjeri smanjenja budžetskih rashoda. Ispoljeni veliki otpor druge pregovaračke strane (sindikat) je zasad velika prepreka smanjenju javnih rashoda, ali i prepreka rastu tržišta trezorskih zapisa i tržišta obveznica. Očekujemo dalji razvoj i dalju prevlast tržišta trezorskih zapisa i obveznica u prometu na berzi. Akcije će imati trajno podređen položaj u strukturi prometa.

BIRS u kratkoročnom rastu

Od jula 2012. godine tržište akcija u RS blago raste. Međutim, od početka 2009. godine (do 23.11.2012) indeks Banjalučke berze (BIRS) gubi 17,7% vrijednosti. Do značajnog, ali privremenog rasta, dolazi krajem 2010. i početkom 2011. godine nakon čega slijedi pad. Četvorogodišnje kumulativno smanjenje indeksa za 17,7% ne dozvoljava da rast tržišta (jul - novembar 2012) označimo kao novi primarni trend, koji će trajati nekoliko godina.

Ovo je sekundarni trend, jer obuhvata period od samo četiri mjeseca. Tržište je poraslo za 3,5% (2.7.2012 - 23.11.2012).

Otpor daljem rastu tržišta je uspostavljen na nivou od 840 poena, dok tržište podržava BIRS na nivou od oko 800 poena. Taj nivo podrške je i ranije uspostavljan, nakon čega je slijedio rast. Ukoliko tržište probije nivo otpora (BIRS 840) rast će biti nastavljen. Opšta kontrakcija ekonomskih aktivnosti u RS ne omogućava srednjoročan rast BIRS. Do rasta može doći samo u kratkom roku. Vjerovatnoća održivog srednjoročnog rasta na osnovu bilansa uspjeha preduzeća koja ulaze u BIRS je izuzetno niska. Krajem novembra 2012. godine BIRS je niži nego u julu 2004. godine. To je

Berzanski indeks Republike Srpske (BIRS), jul - novembar 2012. godine

Izvor: Banjalučka berza

šansa za povećanje likvidnosti i dalji rast tržišta.

Makroekonomski pokazatelji RS

Makroekonomski indikatori	2008	2009	2010	2011	I-X 2012.
<i>Realni sektor</i>					
Nominalni BDP, u milionima KM	8,489.3	8,223.0	8,307.0	8,669.0	8.710,0*
BDP, nominalna stopa rasta u %, (g/g)	15.5	-3.1	1.0	6,0*	0,5*
BDP, realna stopa rasta u %, (g/g)	6.2	-3.0	0.8	2,0*	-0,7*
Broj stanovnika, u milionima (procjena)	1.43	1.43	1.43	1.43	1,42*
BDP, po stanovniku, u KM	5,906	5,730	5,797	6.167*	6.072*
Stopa rasta industrijske proizvodnje u %, (g/g)	16.8	19.0	5.0	4.7	-4.4
Prosječan broj nezaposlenih	135,102	139,536	145,343	150,344	153,267
Prosječan broj zaposlenih	259,205	258,634	244,453	238,956	237,520**
Anketna stopa nezaposlenosti (ARS - ILO), u %	20.5	21.4	23.6	24.5	25,6
Prosječna neto plata, u KM	755	788	784	809	817
Prosječne penzije, u KM	309.0	335.0	321.0	320.4	313
Inflacija, u %	7.2	-0.4	2.5	3.9	2.1
<i>Finansijski sektor***</i>					
Ukupni neto krediti, u milionima KM	3,467.5	3,504.2	3,607.4	3,868.9	4,099.0
Ukupni neto krediti, stopa rasta u %, (g/g)	32.0	1.0	3.0	7.0	8.2
Ukupni depoziti, u milionima KM	4,702.5	4,160.8	3,778.0	4,009.2	4,071.4
Ukupni depoziti, stopa rasta u %, (g/g)	3.0	-12.0	-9.0	6.0	5.9
<i>Spoljni sektor</i>					
Ukupna robna razmjena sa inostranstvom (u milionima KM)	6,064.1	5,240.0	6,230.9	7,146.1	5,920.3
Ukupna robna razmjena sa inostranstvom stopa rasta u %, (g/g)	20.8	-13.6	18.9	14.7	1.0
Izvoz, u milionima KM	1,921.8	1,672.9	2,177.8	2,561.9	2,034.5
Rast izvoza, u %	15.0	-13.0	30.2	17.6	-4.6
Uvoz, u milionima KM	4,142.3	3,567.1	4,053.1	4,584.2	3,885.9
Uvoz roba, stopa rasta u %, (g/g)	23.7	-13.9	13.6	13.1	4.2
Pokrivenost uvoza izvozom u %	46.4	46.9	53.7	55.9	52.4
Saldo robne razmjene, u milionima KM	-2,220.4	-1,894.2	-1,875.3	-2,022.3	-1,851.4

*Procjene se odnose na cijelu 2012. godinu. Izvor: Ekonomска политика Републике Српске за 2013. годину

** Broj zaposlenih u martu 2012. godine. Podaci za septembar još uvijek nisu dostupni.

***Podaci o stanju u bankarskom sistemu RS odnose se na prvo polugodište 2012. godine.

Ekonomска активност у FBiH у негативној територији

Visok stepen koncentracije proizvodnje u kojoj dominiraju ciklično osjetljivi sektori, velika zavisnost od inostrane potražnje te nizak nivo produktivnosti i konkurentnosti čine industrijsku proizvodnju u FBiH snažno ranjivom na nepovoljne ekonomske trendove iz okruženja. Više od 62% ukupnog broja nezaposlenih istovremeno su i korisnici prava na zdravstvenu zaštitu, što podrazumijeva značajno budžetsko opterećenje

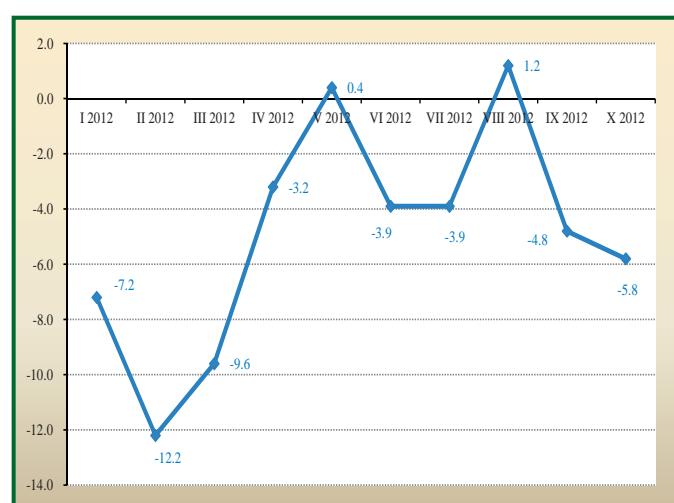
Industrijska proizvodnja u padu

U periodu januar - oktobar 2012. godine ukupna industrijska proizvodnja u FBiH bila je manja za 4,9% u odnosu na isti period prethodne godine. Ova kontrakcija predvođena je snažnim padom elektro-energetskog sektora od 12,6%, dok je usporavanje privredne aktivnosti

u zemljama najznačajnjim spoljnotrgovinskim partnerima i sa njim povezano smanjenje inostrane potražnje negativno uticalo na ukupne rezultate pretežno izvozno orijentisanog prerađivačkog sektora industrije (-2,3%).

Visok stepen koncentracije

Industrijski rast u FBiH (%)

Izvor: Federalni zavod za statistiku

Izvozni rezultati

U prvih deset mjeseci 2012. godine izvoz iz FBiH smanjen je za 3,3%. U istom periodu izvoz iz područja vađenja ruda i kamena bio je manji za 9,9%, prerađivačke industrije za 0,6%, dok je izvoz električne energije izgubio gotovo 46% svoje prošlogodišnje vrijednosti

proizvodnje u kojoj dominiraju ciklično osjetljivi sektori, velika zavisnost od inostrane potražnje te nizak nivo produktivnosti i konkurentnosti čine industrijsku proizvodnju u FBiH posebno ranjivom na nepovoljne ekonomske

trendove iz okruženja. Samim tim i u narednom periodu globalno usporavanje, preko nepovoljnih ukupnih industrijskih rezultata, snažno će oblikovati ukupna društvena i ekonomska kretanja u ovom entitetu.

Umjerena inflacija

U prvih deset mjeseci 2012. godine godišnja inflacija u FBiH iznosila je 2,1%. Cijene električne energije i plina u prosjeku su bile više za 5,2%, dok su troškovi prevoza porasli za 4,5%. S druge strane, najveći pad cijena zabilježen je u kategorijama odjeće i obuće od 8,3%.

Ukupna inflatorna kretanja u FBiH u najvećoj mjeri deter-

minisana su cijenama prehrambenih proizvoda i energetika. Međutim, zahvaljujući zabrinjavajućim podacima o kre-

tanju svjetske privrede i smanjenju tražnje za naftom u narednom periodu može se računati na pad cijena ovog energenta,

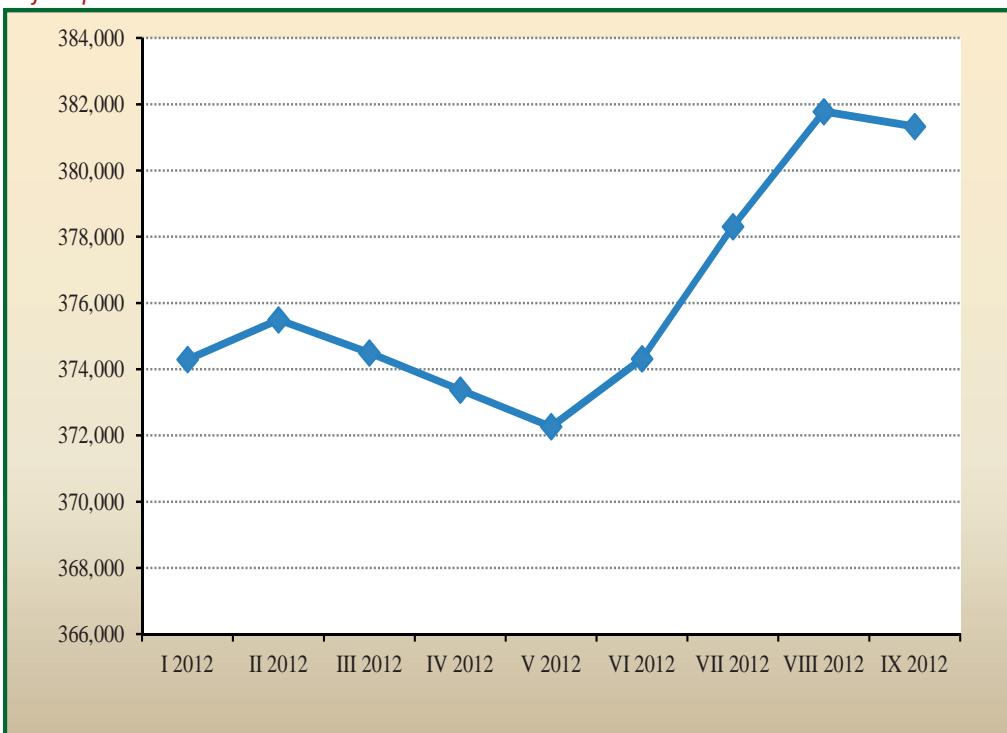
dok umjereni rast cijena hrane u prvih deset mjeseci (+1,5%) ne nagovještava njihov značajniji skok do kraja godine.

Cijene nafte

Na kraju oktobra 2012. godine prosječne cijene referentne korpe OPEC-a iznosila je 106,2 dolara za barrel što je za 13,7% manje u odnosu na prosjek iz marta (123 dolara)

Nezaposleni bez radnog iskustva

Broj nezaposlenih lica u FBiH

Izvor: Federalni zavod za zapošljavanje

Od kraja 2008. godine broj nezaposlenih u FBiH porastao je za 42.686 lica. Samo u prvih devet mjeseci 2012. godine njihov broj porasto je za 10.239.

Tako je na kraju septembra na evidenciji Federalnog zavoda za zapošljavanje bilo registrovano 381.329 nezaposlenih lica od kojih je čak 45% bez bilo kakvog

radnog iskustva sa malim izgledima za pronalaženje zaposlenja. Osim značajnog ekonomskog gubitka visoka nezaposlenost generiše i veliki socijalni pritisak.

Zaposlenost u FBiH
U septembru je bilo zaposleno 437.856 lica, što je za 0,7% manje u odnosu na isti period prešle godine

Naime, više od 62% ukupnog broja nezaposlenih istovremeno su i korisnici prava na zdravstvenu zaštitu putem Zavoda, što podrazumijeva izdvajanje značajnih budžetskih sredstava.

Bankarski sektor ostvario dobit

Tokom prvog polugodišta 2012. godine negativni efekti narastajuće krize u realnom sektoru ekonomije uticali su na kretanja u bankarskom sistemu FBiH. Ipak, i u uslovima obilježenim umjerenim kreditnim rastom (+1,2%), smanjenjem novčanih sredstava (-10,0%) i depozita (-2,6%) banke su ostvarile ukupnu dobit od 71 milion KM.

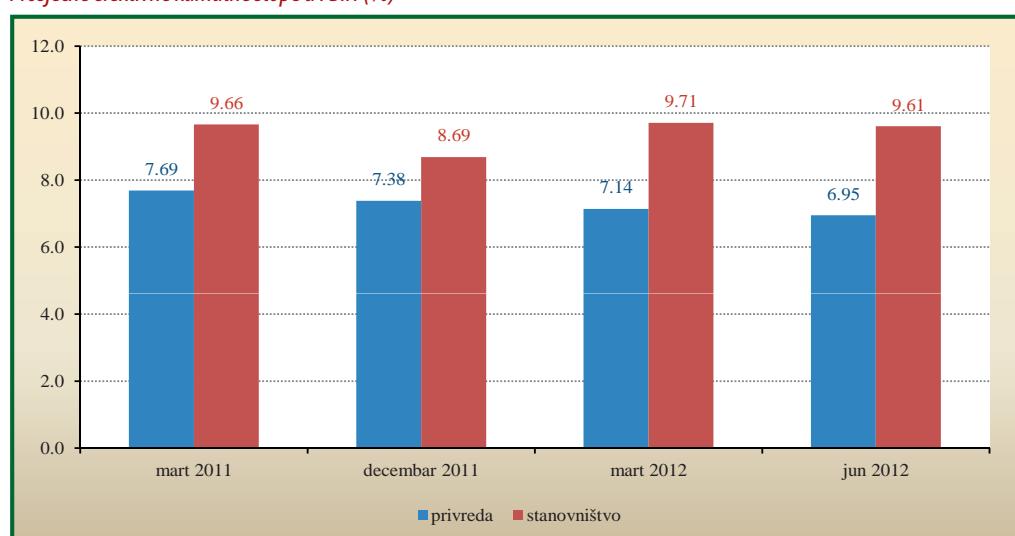
U prvih šest mjeseci plasirano je 2,8 milijardi KM novih kredita od čega se na privredu odnosi 68%, a na stanovništvo 27%. U odnosu na kraj 2011. godine ročna struktura novoodobrenih kredita pomjerena je u korist kratkoročnih kredita (55% u odnosu na 51% sa stanjem na dan 31.12.2011). U istom periodu,

široko rasprostranjena nelikvidnost i pad ekonomske aktivnosti doprinijeli su smanjenju depozita javnih i privatnih preduzeća za 6%, odnosno 16% respektivno.

Problemi u realnom sektoru ekonomije, otežan pristup tržištu novca i novim sredstvima, snažno će oblikovati rezultate bankarskog sistema u FBiH do kraja

godine. U svakom slučaju, uticaj ekonomske krize na ukupna ekonomska kretanja ne pogoduje značajnjem kreditnom rastu, kao ključnoj djelatnosti banka.

Prosječne efektivne kamatne stope u FBiH (%)

Izvor: Agencija za bankarstvo FBiH

Borko Đurić, predsjednik Privredne komore Republike Srpske

Vlada RS nedosljedno sprovodi mјere iz Ekonomiske politike

Pored neospornih uticaja svjetske ekonomske krize na privredna kretanja u RS, postojećem stanju su u velikoj mjeri doprinijeli određeni faktori na koje smo donekle mogli uticati, a nismo

Nije toliko važno da li smo zadovoljni mjerama iz Ekonomiske politike za 2013. godinu, već je daleko važnije koliko će one biti dosljedno primijenjene i realizovane te da li će omogućiti da se ostvare zacrtani ciljevi. Ako one budu dovoljne da se ostvari, za nas najvažniji, cilj privrednog rasta, bićemo zadovoljni, rekao je u intervjuu za "Kvartaljni ekonomski monitor" Borko Đurić,

predsjednik Privredne komore RS.

Prema njegovim riječima, poseban oprez nalaže iskustvo iz prethodnih godina kada su brojne mјere iz ekonomske politike ostale mrtvo slovo na papiru.

"Mјere predviđene ekonomskom politikom u prethodnim godinama nisu dosljedno sprovedene i suočili smo se sa negativnim posljedicama", istakao je Đurić.

SWOT: Kako sa ekonomskog stanovišta ocjenjujete 2012. godinu u RS, koja je i prema zvaničnim statističkim podacima, recesija?

ĐURIĆ: Nažalost, ono što smo prognozirali krajem 2011. i početkom 2012. godine se i ostvaruje. Po svim ekonomskim pokazateljima privreda RS u 2012. bilježi negativne trendove, počev od pada industrijske proizvodnje, sman-

jenja izvoza, a povećanja uvoza, zatim, povećanja nezaposlenosti, smanjenja zaposlenosti, jačanja nelikvidnosti, smanjenja neto obrtnog kapitala, što sve zajedno rezultira padom bruto domaćeg proizvoda za 2012. godinu. Pored neospornih uticaja svjetske ekonomske krize na privredna kretanja u RS, postojećem stanju su u velikoj mjeri doprinijeli određeni faktori na koje smo donekle mogli uticati,

a nismo. Tu, prije svega, mislim da je Vlada mogla na racionalniji način staviti u funkciju, odnosno aktivirati raspoložive resurse, od prirodnih do ljudskih. Prije svega, u smislu zadovoljenja potreba domaćeg tržišta domaćim proizvodom kroz kreiranje mjera ili sprovođenjem mjera predviđenih ekonomskom politikom u prethodnim godinama, koje nisu dosljedno sprovedene i suočili smo se sa negativnim posljedicama.

SWOT: Na šta prvenstveno mislite?

ĐURIĆ: Jedan od ciljeva u Ekonomskoj politici RS za 2012. godinu bio je privredni rast uz navođenje nekoliko mjer koje treba da dovedu do njega. Pominjano je rasterećenje privrede kroz fiskalna i parafiskalna rasterećenja, ukidanje određenih administrativnih barijera, donošenje novog zakona o radu koji bi obezbijedio dinamičnije tržište rada i uzbiljio odnos prema obavezama kako poslodavaca tako i zaposlenih te omogućio lakše promjene onih koji ne ispunjavaju postavljene zadatke. Zakon o radu nije usvojen iako je svojevremeno prilikom potpisivanja Opštег kolektivnog ugovora između Unije udruženja poslodavaca, Vlade i Saveza sindikata RS za to definisan rok od 18 mjeseci. Mjerama Ekonomskе politike za 2012. godinu je, takođe, između ostalog, bila definisana i reforma javne uprave u cilju podizanja efikasnosti i produktivnosti, a sve u funkciji obezbjeđenja privrednog rasta. Međutim, po tom pitanju nije gotovo ništa urađeno. U ostalim segmentima je urađeno ponešto, ali nedovoljno. Sve to je moglo značajno promijeniti sliku poslovnih aktivnosti i poslovne klime, a da ne zahtijeva neka finansijska ulaganja. Privrednici su svjesni skromnih mogućnosti RS za državni intervencionizam u privredi i vidimo da nije bilo velikog insisti-

Od početka krize bilo je nekoliko novih opterećenja na privedu, što je smanjilo zainteresovanost za bavljenje biznisom

ranja prema Vladi za obezbjeđenje više sredstava za stimulisanje izvozno orijentisanih preduzeća, podsticaje u poljoprivredi i podsticaje zapošljavanja. Međutim, ničim se ne može opravdati da ništa nije urađeno po pitanjima koja ne zahtijevaju materijalna ulaganja, a bila bi sigurno vrlo korisna za stvaranje kvalitetnije privredne klime.

SWOT: Privredna komora RS je prema Vladi inicirala i projekat "Stop poslovnim barijerama", ali očito niste zadovoljni sprovedenim?

ĐURIĆ: Vlada je to deklarativno prihvatala i ponešto uradila, ali nedovoljno. Ako rješavanje nekog predmeta umjesto zakonom predviđenog roka traje nekoliko puta duže onda to ima direktne štetne posljedice. Nepostojanje zakonskih kaznenih odredaba za državne organe i službenike za nečinjenje, neblagovremeno postupanje ili za loše činjenje, sigurno

dovodi do lošeg načina rada. Primjeru radi, u sektoru građevinarstva se dešava situacija da dva investitora podnesu dozvolu za izgradnju objekta, a onda jedan zbog naklonosti službenika dobije dokumentaciju za nekoliko dana, dok se zahtjev drugoga povlači po ladicama taman toliko da uđe u zimsku sezonu i da mu onaj prvi uzme kupce. Dakle, na sceni je svjesno nečinjenje službenika koje će ostati nesankcionisano. Kada su u pitanju proceduralne aktivnosti, postoji niz nedostataka u zakonskoj regulativi kao što je obaveza pribavljanja niza kojekakvih saglasnosti i potvrda. Imamo situaciju da su privrednici u obavezi da pribave potvrdu organa kojem predaju tu istu dokumentaciju, samo kod drugog referenta. To za sobom povlači gubljenje vremena i bespotrebne troškove te negativno utiče na stvaranje uslova za poslovne aktivnosti. Imamo, takođe situaciju gdje organ od privrednika zahtijeva da kopira

Ulazak Hrvatske u EU

SWOT: Hrvatska 1. jula 2013. godine ulazi u EU. Da li će to više predstavljati problem ili šansu za privedu RS?

ĐURIĆ: Kao i u svemu kasnimo i sa pripremama za ulazak Hrvatske u EU s obzirom na to da smo u visokom stepenu robne razmjene sa Hrvatskom. Sigurno je da će u najvećem problemu biti određene djelatnosti iz poljoprivredno-prehrambenog sektora, kao što su proizvođači i prerađivači mlijeka i mesa, prije svega, zbog neispunjavanja uslova i standarda za izvoz u EU. Međutim, ne treba taj problem dramatizovati, jer vjerujem da su se veći subjekti pripremili za nove okolnosti ili će to uraditi u predstojećem periodu, dok će manji subjekti procjenjivati da li im je ekonomski isplativo ulagati u ispunjavanje uslova EU ili će se zadovoljiti plasmanom na domaće tržište. Šansa se, pak, otvara u tome što će hrvatska privreda u RS izmjestiti dio svojih kapaciteta, kao što je slučaj "Kraša", koji proširuje pogone u "Miri" iz Prijedora. Naravno, dio proizvodnje iz Hrvatske će preći u Srbiju kako zbog većeg tržišta tako i zbog jednostavnije administracije. Generalno posmatrano, ne vjerujem da će naša privreda u većem obimu negativno osjetiti ulazak Hrvatske u EU.

ličnu kartu i ovjeri kopiju, dok je u uređenim sistemima dovoljno da pokažete na uvid originalni dokument, a službenik, ako ima potrebe, iskopira ličnu kartu i zadrži kopiju. Zatim, kada radite određene fazne poslove unutar istog organa morate iz prethodne faze donositi ovjerene kopije ili originale dokumenata. Tako kad predajete zahtjev za upotrebnu dozvolu za objekat za koji je taj isti organ izdao građevinsku dozvolu morate donijeti građevinsku dozvolu, umjesto da se na samoj jednom dokumentu pozovete na brojeve dokumenata i izvore koji su ih izdali.

SWOT: Kažete da privredni resursi nisu adekvatno iskorišteni. Mislite li tu na javna preduzeća?

ĐURIĆ: Zabrinjavajuće je da imamo resurse u oblasti poljoprivrede, a izuzetno nizak nivo zadovoljenja tržišta domaćim proizvodima. Takođe, imamo činjenicu da "Šume RS" bilježe gubitke sa čim se Vlada RS tek u skorije vrijeme počela baviti. Neprihvatljivo je da privrednici iz svojih bruto prihoda imaju izdvajanja za "Šume RS", a da su one u gubitku, a baš me zanima koliko izdvajaju za pošumljavanje ili za šumske puteve. Kod snabdijevanja sirovinama, u prvi plan se moraju po hijerarhiji staviti oni koji imaju najveći stepen finalizacije proizvoda, a najmanje samo za one koji cijepaju ogrevno drvo.

SWOT: Kritikovali ste i dodatno fiskalno opterećenje preduzeća u vremenu krize?

ĐURIĆ: Od početka krize imali smo nekoliko novih opterećenja na privedu, što je smanjilo zainteresovanost bavljenja biznisom postojećih privrednika, a naročito onih koji su bili potencijalni novi pokretači biznisa. Pripadam onima koji smatramu da je jako važno da se na najbolji način i u najkraćem vremenu uredi sistem primjereno

najboljim praksama. Međutim, smatram da smo pretjerali u nekim stvarima. Zanatskim i trgovackim radnjama uvedene su fiskalne kase i usložilo se njihovo poslovanje da je, prema dostupnim podacima, između 6.000 i 7.000 malih privrednika ugasilo radnje. Dio je izašao iz formalne ekonomije i ušao u sivu zonu, dok je dio preduzetnika otiašao na Biro za zapošljavanje, što je, oboje, štetno za ekonomiju. Stoga smatram da bi bilo dobro, i to smo predlagali za 2013, da bude napravljena analiza šta se dobija u jednom i drugom slučaju, odnosno da se radnjama uvedu paušali uz obavezu prijavljivanja zaposlenih, jer je činjenica da se niko nije obogatio od zanatske radnje. Mislim da bi njihovim rasterećenjem bili povećani prihodi u privredi i zaposlenost. Takođe, parafiskalni nameti se množe svakim novim zakonskim i podzakonskim aktom i nije čudo što se privrednici povlače iz biznisa.

SWOT: Kako komentarišete izmjene Krivičnog zakona koje propisuju da se neispлаćivanje plata tretira kao krivično djelo?

ĐURIĆ: Privredna komora RS je apsolutno protiv toga, ali ne zato da bi štitila privrednike od takvog postupanja, jer već u Krivičnom zakonu postoje mogućnosti da oni koji vrše zloupotrebe u poslovanju budu sankcionisani. Ovo nije dobro, jer imamo primjer da privredni subjekti radi za državu koja mu ne plati izvršeni posao na vrijeme i onda on ne može na vrijeme isplatiti platu i sad je krivično odgovoran, a onaj koji ga je doveo u takvu situaciju nije pod udarom sankcija. Zamislimo takođe situaciju dva preduzeća pod ugovornim obavezama gdje jedan isporuči robu, a drugi ne plati. Zato je to besmisленo. Smatramo da su sadašnja zakonska rješenja dovoljna. Da je bilo više kontrola preduzeća ne bi došlo do toga da imamo više stotina miliona

Naplata potraživanja

SWOT: Privreda muči hronična nelikvidnost i "začarani krug" teško naplativih potraživanja. Kako to promijeniti?

ĐURIĆ: Privredna komora RS je inicirala, što je ušlo u mjere Ekonomskе politike RS za 2013, da se što prije izvrše multilateralne kompenzacije kako bi se iščistili dugovi tamo gdje je to moguće. Insistirali smo i na usvajanju zakona o izmirenju novčanih obaveza, ali to nije prihvaćeno. Tu je za državu problem što bi se onda javne institucije morale urediti na način da izmiruju na vrijeme svoje obaveze, što sada nije slučaj. Ako težimo uređenom sistemu moramo stvari planirati na bazi onoga sa čim raspolaćemo i sprovoditi onako kako se utvrdi, te da prema svima imamo isti pristup.

neplaćenih poreskih obaveza. Ne možemo pričati o privlačenju stranih investicija, a sve manje ljudi u zemlji je zainteresovano za vođenje biznisa zbog niza ograničenja. Ne možemo graditi razvoj na priči da nam je jeftina radna snaga komparativna prednost, već moramo stvoriti uslove da podignemo produktivnost.

SWOT: Koliko ste zadovoljni onim što je Vlada RS od zahtjeva Privredne komore ugradila u Ekonomsku politiku RS za 2013. Čini se da je prvi put ušla u značajnije "rezanje" javne potrošnje i to kroz smanjenje plata većini budžetskih korisnika?

ĐURIĆ: Nije toliko važno da smo zadovoljni mjerama, već je daleko važnije koliko će one biti dosljedno primijenjene i realizovane te omogućiti da se ostvare zacrtani ciljevi. Ako one budu dovoljne da se ostvari, za nas najvažniji, cilj privrednog rasta, bićemo zadovoljni. Mi smo, naročito, insistirali da se nađe način da se podsticaji i ukupne mjere prilagode potrebama privrednog rasta i da se povećaju podsticaji istovremeno duboko svjesni da za to nije bilo mogućnosti. Nismo sretni zbog smanjivanja plata bilo kome, ali treba znati da smo 2007.

i 2008. ukazivali da nije dobro nagle povećanje plata budžetskim korisnicima, da to nije održivo prateći stope privrednog rasta, a istovremeno popunjavanjem budžeta kreditnim sredstvima. Sada smo, eto, došli u situaciju da se plate moraju smanjivati, zbog toga što ih ne može isplatiti. Čak smatram da će biti dobro ako se uspije održati kontinuitet redovne isplate plata s obzirom na uslove privređivanja.

SWOT: Šta bi Vlada, prije svega, trebalo da uradi u idućoj godini?

ĐURIĆ: Svi raspoloživi faktori društva treba da se stave u funkciju potreba privrede kroz blagovremeno plasiranje podsticaja i povećanje stepena odgovornosti u cilju ostvarivanja privrednog rasta, a onda će to za sobom povući i povećanje broja radnih mesta. I dalje smatram da su trebalo da budu obezbijeđena značajnija sredstva za formiranje robnih rezervi koje bi mogle prikupiti tržišne viškove u poljoprivredi stvorene kroz date podsticaje, a pritom pružiti garancije onima koji se bave poljoprivredom da će im neko otkupiti proizvode. Druga stvar, potrebno je sve učiniti da se podrži domaći proizvod i obavezati javne ustanove i institucije da daju

svoj doprinos kroz planirana investiranja. Primjera radi, ako RS želi opremati škole onda treba planirati adekvatnu proizvodnju u domaćim fabrikama namještaja po unaprijed utvrđenim uslovima i kalkulacijama i zadacima za isporuke od strane "Šuma RS". Ako se žele opremati bolnice, mi naravno nemamo tehnologiju da napravimo CT ili rendgen aparat, ali sigurno možemo bolničke krevete.

SWOT: Vjerujete li da će iduća godina biti godina stabilizacije, odnosno da će biti ostvaren plan Vlade RS o rastu BDP-a od 0,8 odsto?

ĐURIĆ: Vraćam se na prethodni odgovor. Uz dosljedno i blagovremeno sprovođenje mjera moguće je ostvariti rast i u uslovima krize. Treba stvoriti uslove da sve ono što nam je problem plasirati na inostranstvu podmiri domaće potrebe, pri čemu u prvi plan stavljam proizvodnju hrane.

SWOT: Vlada RS se, pak, uzda da će ekonomski rast biti ostvaren kroz velike infrastrukturne projekte, kao što su izgradnja autoputa Banjaluka - Dobojski i elektroenergetskih objekata?

ĐURIĆ: Krupni infrastrukturni projekti su izuzetno važni i sigurno imaju svoju težinu, ali nisu dovoljni za značajniji ekonomski rast i ozbiljnije zapošljavanje. Ključ razvoja je reindustrializacija, čemu se, kako vidimo, okreću i SAD i Njemačka, što moramo i mi učiniti jer bez toga nema masovnog zapošljavanja niti značajnijeg privrednog rasta.

Dio preduzetnika je izašao iz formalne ekonomije i ušao u sivu zonu, dok je dio otiašao na Biro za zapošljavanje

Fiskalna konsolidacija doprinosi rastu privrede

Veliki makroekonomski izazovi u ovoj godini proizilaze iz pada privredne aktivnosti, doduše u velikoj meri usjed spoljnih faktora, rasta inflacije i produbljivanja fiskalnog deficitra i rasta javnog duga pa je nova vlasta morala da reaguje donošenjem plana fiskalne konsolidacije. U narednoj godini se može očekivati rast privredne aktivnosti, ali se to neće odraziti na životni standard građana u kratkom roku

BDP pada treći kvartal zaredom

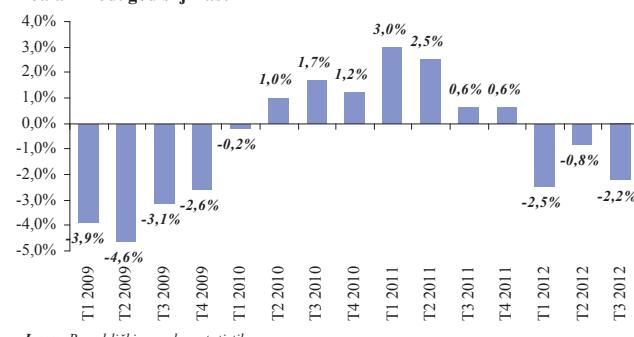
Eksterni faktori u velikoj meri utiču na pad bruto domaćeg proizvoda (BDP). U trećem tromesečju (T3) 2012. godine, prema fleš proceni Republičkog zavoda za statistiku, ostvaren je pad BDP-a od 2,2%, što predstavlja treće uzastopno tromesečeće da je BDP ostvario pad na međugodišnjem nivou. Posmatrajući sa proizvodne strane, ovaj pad je u najvećoj meri bio podstaknut lošom poljoprivrednom sezonom usled suše (međugodišnji pad od -22%), padom industrijske proizvodnje (-4,0%) vođene padom u sektoru proizvodnje osnovnih metala usled obustave rada u smederevskoj "Železari" i padom u preradi naftnih derivata usled remontnih radova u Rafineriji Pančevo, nastavkom nepovoljnijih trendova u sektoru trgovine na malo (-3,5%) i građevinarstvu (-1,0%).

Negativna kretanja u T3 2012. godine u određenoj meri su popravile tendencije u sektoru automobilske industrije. Zahvaljujući otpočinjanju

proizvodnje automobila u fabriki FIAT u Kragujevcu ostvaren je desezonirani rast u ovom sektoru u T3 od 17,4% i rast izvoza od čak 53,8% (istina sa niske osnove), a u septembru ove godine Srbija je prvi put u poslednjih 20 godina postala neto izvoznik automobila. Ove tendencije mogu uticati na rast ukupne industrijske proizvodnje i BDP-a naredne godine. Slabija privredna aktivnost uticala je i na pad realnih prosečnih neto zarada za 1,6%, a iako rezultati novembarske ankete o radnoj snazi nisu raspoloživi, očekuje se da će se stopa nezaposlenosti od 25,5% iz aprila ove godine povećati.

Za celu 2012. godinu se predviđa pad BDP-a od oko dva odsto. Ovome će u najvećoj meri doprineti pad poljoprivredne proizvodnje od 22%. Radi ilustrativnosti, prema podacima Narodne banke Srbije (NBS), ovaj pad je tri puta veći nego što je to bio slučaj u prethodne dve najveće sušne godine (2003. i 2007. godina). Bez tog pada u poljoprivredi ukupan

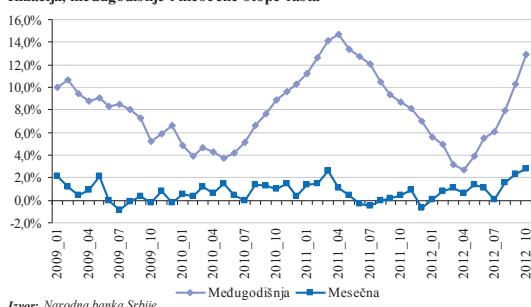
Realan međugodišnji rast BDP

Industrijska proizvodnja, međugodišnji rast

Inflacija, međugodišnje i mesečne stope rasta

Inflacija ponovo postaje ozbiljan makroekonomski problem, dok je kurs u procesu stabilizacije. Kretanje inflacije po modelu "cik-cak" se

nastavlja u Srbiji. Nakon smirivanja inflacije u drugom polugodištu prošle i prvom polugodištu ove godine, od maja ove godine ponovo

nivo realnog BDP-a bi bio na nivou iz prethodne godine. Posmatrano sa rashodne strane BDP-a najveći negativan doprinos rastu BDP-a u ovoj godini su dali privatne investicije (oko 3,5 procenatnih poena)

i privatna potrošnja (0,5), dok su blagi, ali nedovoljan pozitivan doprinos od ukupno dva procenatna poena dali državna potrošnja podstaknuta izbornim ciklusom (oko 1,5) i neto izvoz (0,5).

Inflacija se budi

dolazi do ubrzanja inflacije, koja je u oktobru dostigla međugodišnju stopu od čak 12,9% (10,3% u septembru ove godine). Glavni uzroci inflacije se nalaze na strani ponude, a prvenstveno se tiču rasta cena hrane kao posledica suše i rasta cena sirovina. Inflaciji su doprineli i efekti depresijacije dinara u prvoj polovini godine, rast administrativno regulisanih cena nakon izbora (javni prevoz, komunalne usluge

i drugo), oktobarsko povećanje opšte stope poreza na dodatu vrednost (PDV) sa 18% na 20% i rast akciza na cigarete i naftne derivate. Ponovo strukturni problemi u Srbiji (neadekvatna poljoprivredna politika, postojanje monopolija i drugo) postaju ključni činioci inflacije sa još nedovoljno adekvatnom reakcijom Vlade Srbije na ove poremećaje. U tim uslovima NBS je od juna tri puta povećala referentnu kamatnu

stopu koja sada iznosi 10,95% kako bi, prvenstveno, uticala da se rast cene hrane/sirovina ne prelije i na druge cene. U ovom trenutku čini se

da će inflacioni pritisci u narednom periodu jenjavati, pre svega usled niske agregatne tražnje i pada, odnosno stabilizacije kursa evra, a

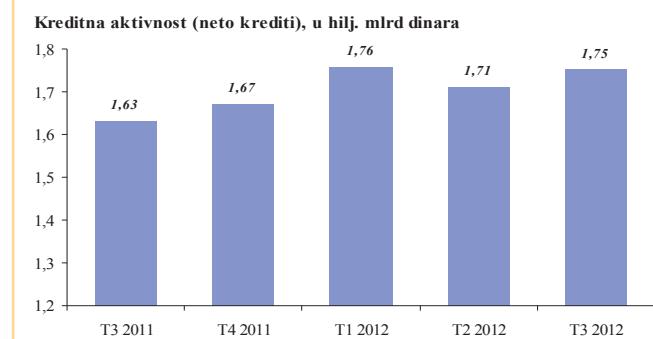
NBS očekuje da se ona tek krajem naredne godine vrati u ciljani okvir od 4+-1,5 procentnih poena.

Nakon snažnog rasta kursa evra u prvih osam meseci sa 104,7 u januaru na 119 u avgustu ove godine došlo je do pada kursa i njegove (privremene) stabilizacije. Na ovo su u velikoj meri uticale mere NBS kao što su povećanje referentne kamatne stope u nekoliko navrata i povećanje učešća dinarskog dela izdvajanja obavezne rezerve u avgustu, kao i Vladina mera subvencionisanih kredita i smanjenje premije

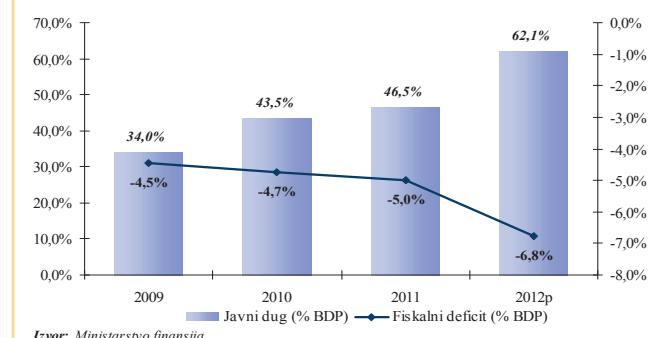
Subvencije podstakle kreditiranje

Rast kreditne aktivnosti (kratkoročno) podstaknut je merama Vlade Srbije uz program fiskalne konsolidacije. Nakon pada kreditne aktivnosti u T2 2012. godine, ona je u T3 ponovo počela da raste prvenstveno usled sprovođenja programa subvencionisanih kredita Vlade Srbije. U periodu septembar - oktobar 2012. godine banke su dale novih 670 miliona evra kredita za likvidnost, uz subvencionisanje kamatne stope od strane Vlade Srbije. Ova mera prvenstveno je iskorišćena za refinansiranje postojećih obaveza klijenata banaka, ali problem likvidnosti nije rešen - ova mera nije mogla da zahvati veći broj privrednih subjekata, naročito onih kojima je ta pomoć od presudne važnosti.

Usled delovanja izbornog ciklusa i sprovođenja nedovoljno odgovorne fiskalne politike u proteklom periodu Srbija će ove godine imati rekordni deficit konsolidovanog sektora države od 6,8%, mada postoje rizici da će deficit biti i viši od 7%. Imajući to u vidu nova vlada je reagovala predlogom budžeta za 2013. godinu i donošenjem programa fiskalne konsolidacije za period 2013 - 2015. godina, kojim planira smanjenje deficitu budžeta sa 6,8% BDP-a iz 2012. na 3,6% BDP-a u 2013. i 1% u 2015. godini. Uštude u 2013. godini od 3,3% BDP-a su planirane kroz povećanje poreskih prihoda 1) povećanje poreza na dividende i udele u dobiti sa 10%

Upravljanje javnim finansijama

slučaju Srbija je obezbedila kratkoročnu likvidnost kroz dve emisije evroobveznica ukupne vrednosti 1,75 milijardi dolara i to pod povoljnijim uslovima, dok su ispregovorani i krediti sa Rusijom, Kinom i Azerbejdžanom, koji će biti korišćeni za likvidnost budžeta i infrastrukturne projekte. U slučaju nastavka aranžmana sa MMF-om - nastavak pregovora se očekuju na proleće naredne godine - i Svetska banka će Srbiji opredeliti kredit za likvidnost od 400 miliona evra.

Za narednu godinu se očekuje stopa rasta BDP-a od oko dva odsto. Sa proizvodne strane očekuje se da glavni doprinos da poljoprivreda (oporavak

rizika zemlje, odnosno povećanje interesovanja stranih investitora za kupovinu srpskih dužničkih har-tija od vrednosti nakon dve uspešne emisije evroobveznica. Kretanje kursa u narednom periodu prvenstveno će zavisiti od kretanja u finansijskom delu platnog bilansa, odnosno od priliva kapitala i percepcije rizika investitora, dok rast deficitu tekućeg računa na više od 12% BDP-a ove godine ukazuje da ima još prostora za prilagođavanje kursa evra naviše.

nakon izuzetno visokog pada ove godine) i industrija, a naročito automobilска industrija i energetika (efektuiranje investicija iz ove godine i očekivane investicije naredne godine). Sa rashodne strane, očekuje se da najveći doprinos rastu daju investicije (između ostalog, očekuje se priliv stranih direktnih investicija od 2 do 2,5 milijardi evra) i neto izvoz, mada postoje značajni rizici rece-sije u evrozoni i njenog uticaja na Srbiju. Sa druge strane, očekuje se dalji pad privatne potrošnje usled pada životnog standarda i pad državne potrošnje, kao rezultat sprovođenja programa finansijske konsolidacije.

Ekonomski izgledi Hrvatske ostaju slabi

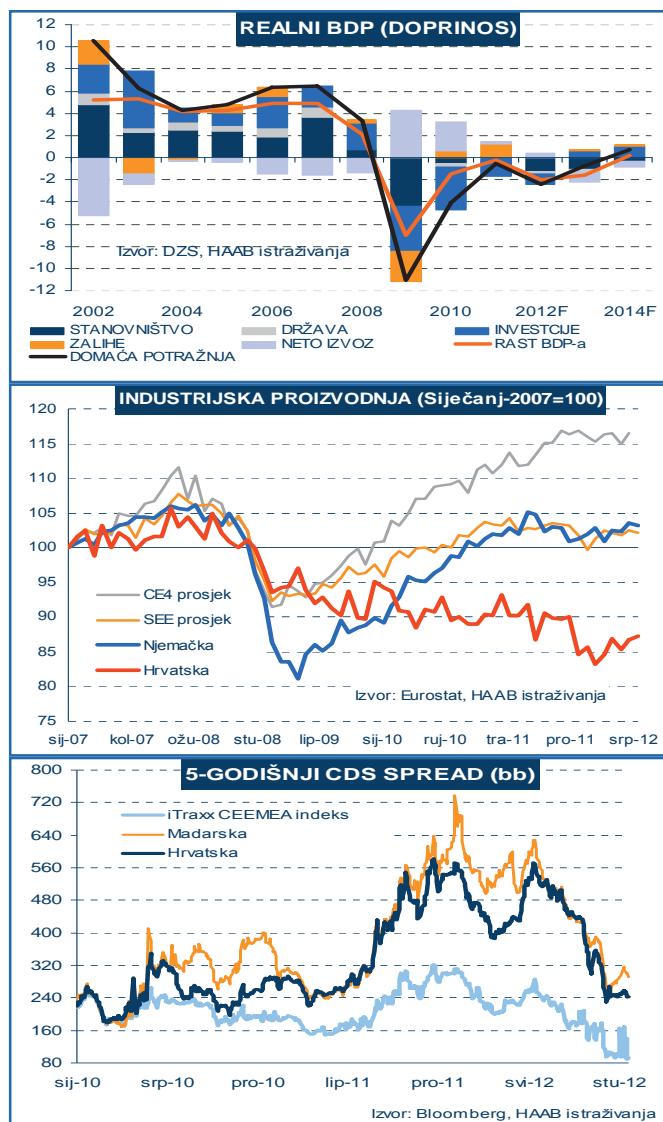
Kombinacija negativne kontribucije lične potrošnje, industrijske kontrakcije i pada investicija utiče na nastavak pada BDP-a i u idućoj godini, istina nešto blažeg u odnosu na ovu godinu. Kreditna aktivnost ostaće slaba pod nepovoljnim uticajem faktora ponude, ali i faktora potražnje zbog čega će finansiranje ostati ograničeno i skupo. Poslije bujanja u prvom kvartalu, inflacija bi u nastavku godine trebalo da se stabilizuje na oko tri odsto

Piše: Andrej Knez (Autor je viši analitičar ekonomskih istraživanja Hypo Alpe Adria Bank)

BDP nastavlja da pada

Kontrakcija privredne aktivnosti je oslabila tokom ljetnih mjeseci najviše zahvaljujući očekivanom visokom jednoznamenkastom godišnjem porastu prihoda od turizma te shodno tome pozitivnom doprinosu neto izvoza. Ali i tada očekujem realni pad BDP-a od oko 1,7 odsto godišnje u trećem tromjesečju nakon pada od 2,2 odsto u drugom tromjesečju, a uslijed negativne kontribucije lične potrošnje, dalje industrijske kontrakcije te pada investicija. Nakon očekivanog pada od 2% za cijelu ovu godinu, u 2013. godini očekujem dalji pad BDP-a od oko 1,5 odsto. Naime, fiskalna konsolidacija negativno će djelovati na privrednu aktivnost kroz potrošnju te i dalje slabo povjerenje investitora u nedostatku odlučnijih sprovođenja nužnih reformi. Lična potrošnja zadržće se u kontracijskom trendu zbog rasta nezaposlenosti, realnog pada plata, razduživanja domaćinstava i potrošačkog pesimizma. Nadalje, inostrana potražnja ostaje slaba u vidu fiskalne konsolidacije stranih privreda te još nedovoljno odlučnim političkim upravljanjem krize u evrozonu. Štaviše, rizici u tom pogledu po privrednu aktivnost ostaju usmjereni naniže, a njihova eventualna realizacija zavisi do tempa razduživanja stranih banaka, rješavanja preostalih pitanja u pogledu krize evrozone, osiguranju investicionog kreditnog rejtinga te konačno apetitu za rizikom.

Inflacija na četvorogodišnjem maksimumu

Nedavno ubrzanje godišnjeg rasta potrošačke inflacije na najviši nivo u četiri godine posljedica je rasta cijena hrane pod utjecajem vrlo loševogodišnje žetve, administrativnih poskupljenja i niske baze. Nakon ovogodišnjeg prosječnog rasta od oko 3,5 odsto, očekujem vrhunac godišnjeg rasta potrošačkih cijena oko šest odsto u prvom tromjesečju 2013. godine uslijed napuštanja nulte stope PDV-a na određene prehrambene namirnice te primjene stope od pet odsto. Takođe se uticaj slabe žetve ove godine tek postepeno preliva sa cijena neprerađene hrane na cijene prerađene hrane. U ostatku naredne godine vidim postepeno smirivanje inflacije prema rasponu od dva do tri odsto, što bi označilo cjelogodišnji rast cijena od tri odsto u prosjeku. Smirivanju rasta cijena u odnosu na ovu godinu najviše će doprinijeti uticaj slabe domaće potražnje te efekt visoke baze. Ali rizici u tom su pogle-

du većinom naviše u slučaju dodatnog uticaja faktora ponude poput eventualnog globalnog rasta cijena robe i/ili dodatnih administrativnih poskupljenja.

Nema oporavka kreditiranja

Kreditna aktivnost u 2013. godini ostaće slaba pod nepovoljnim uticajem faktora ponude, ali i faktora potražnje. Naime, na ponudu sredstava finansiranja nepovoljno utiče reregulacija inostranih bankovnih sistema te strategija smanjenja izloženosti stranih banaka u rizičnijoj imovini. Domaće banke u tom pogledu suočene su sa promjenom modela finansiranja od sada ponajviše usmjerenih na lokalna tržišta, gdje su kapaciteti za finansiranje ograničeni u vidu kontrakcije domaće potražnje. To u sustini implicira skupo i ograničeno finansiranje za domaće banke. Sa druge strane, istovremeno je potražnja za kreditima slaba zbog odgođenog investicionog oporavka, fiskalnog stezanja te konačno prilagođavanja zaduženosti privatnog sektora sa zasićenih nivoa. Nemojmo zaboraviti da kvarenje kvaliteta imovinskog portfelja banaka takođe nepovoljno utiče na kreditnu aktivnost. Hrvatska narodna banka nastaviće sprovoditi tek kondicionalnu monetarnu relaksaciju, uslovljenu tempom fiskalne konsolidacije i stabilnošću kurса. Takođe su osnovne determinante u pozadini kondicionalnog opuštanja upravo nepovoljni privredni izgledi uz takođe slabu kreditnu aktivnost, očekivana stabilizacija cijena nakon uticaja faktora ponude te konačno

smanjena inostrane ranjivost u pogledu uravnoteženja tekućeg računa platnog bilansa. Ali i tada ostaje problem zadovoljavajućeg servisiranja visokog kratkoročnog inostranog duga te pripadajućih implikacija na kurs.

Potcijenjen budžetski deficit

Za iduću godinu država planira konsolidirani budžetski deficit od 3,8 odsto BDP-a najviše u vidu rasta deficita izvan budžetskih korisnika, odnosno investicija državnih poduzeća za što je finansiranje već osigurano zadnjih mjeseci. Država cilja rast rashoda od 4,2 milijarde kuna najviše zbog viših izdataka za kamate, doprinosa budžetu EU, subvencija brodogradnji, te prilagođavanja penzija. Istovremeno je planirano smanjenje mase plata u javnom sektoru od 2,3 milijarde kuna. U pogledu planiranog rasta prihoda od 3,1 milijardu kuna, uoči ulaska u EU napušta se nulta stopa PDV-a na određene potrošačke kategorije, a istovremeno se snižava stopa PDV-a na ugostiteljstvo za 15 postotnih bodova na 10%. Plan rasta prihoda smatram ambicioznim prvenstveno imavši na umu optimističnu procjenu rasta BDP-a od 1,8 odsto. Nadalje, država razmatra uvođenje poreza na nekretnine kao kategorije prihoda budžeta lokalne uprave, a istovremeno zamjene reliktnih komunalnih naknada. Plan je naposjetku ukinuti prirez te posljedično dodatno poboljšati konkurentnost rada. U nedostatku poreza na nekretnine vjerovatno bi izostalo dalje snižavanje doprinosa za zdravstveno osiguranje te u tom pogledu dodatna interna devalvacija. Na posljetku, budžetski deficit u 2013. godini vidim oko 4,5 odsto BDP-a posljedično preoptimističnom planu rasta prihoda uz visoku bazu od ovogodišnjeg povišenja PDV-a, ali i zbog sporog sprovođenja reformi i kontinuiranog problema duga zdravstvenog sektora.

Veselin Petković, direktor "Grawe osiguranja" Banjaluka

Rekordna premija i dobit u 2012. godini

"Grawe osiguranje" Banjaluka će u ovoj godini ostvariti rekordne poslovne i finansijske rezultate, što se, prije svega, ogleda u rastu fakturisane premije iznad 10 miliona KM i dobiti na nivo od oko 1,4 miliona, kazao je Veselin Petković, direktor tog osiguravajućeg društva. On je kazao da otvaranje poslovnog centra "Grawe osiguranja" u Banjaluci, u koji je uloženo 6,3 miliona KM, pokazuje njihovo dugoročno opredjeljenje za dalji rast i razvoj na tržištu osiguranja RS.

SWOT: Iz kojih izvora je finansirana izgradnja nove poslovne zgrade?

PETKOVIĆ: Investicija je realizovana vlastitim sredstvima u omjeru od 80 odsto i učešćem koncerna "Grawe" iz Austrije sa 20 odsto, koji je i prepoznatljiv po velikim ulaganjima u nekretnine. Dakle, zgrada je finansirana iz vlastite dobiti iz prethodnih godina, što pokazuje da naši vlasnici nisu iznosili dividendu odavde.

SWOT: Kako ocenjujete rezultate u 2012. godini?

PETKOVIĆ: Ispunili smo plan o rastu fakturisane premije od sedam odsto i prvi put ćemo probiti granicu od 10 miliona KM, čime zadržavamo neprikosnovenu lidersku poziciju na tržištu životnih osiguranja RS sa 58 odsto učešća. Finansijski rezultati "Grawe osiguranja" će, takođe, biti rekordni sa dobiti između 1,3 i 1,4 miliona KM.

SWOT: "Grawe osiguranje" je i veliki investitor u obveznice?

PETKOVIĆ: Dosad smo u obveznice RS i opština uložili između 13 i 15 miliona KM kroz stalno re-

investiranje sredstava dobijenih od uplata anuiteta. Nažalost, već duže vremena nijedna opština nije emitovala obveznice, iako je to najjeftiniji način zaduženja.

SWOT: Udio životnog osiguranja u ukupnom portfelju osiguranja u RS je možda i najmanji nivo u Evropi. Kako to promijeniti?

PETKOVIĆ: Udio životnog osiguranja u RS je nizak, zbog čega svi u lancu moramo mnogo više da učinimo da se to promijeni. Udruženje društava za osiguranje RS poslalo je dopis Ministarstvu finansija sa prijedlogom za uvođenje poreskih olakšica na životna osiguranja, ali od toga u 2013., po svemu sudeći, neće biti ništa, imajući u vidu sadašnju fiskalnu situaciju u RS. U RS imamo absurd da postoji poreska olakšica za dobrovoljne penzijske fondove, iako još nijedan nije osnovan, dok se to ne daje za životna osiguranja, iako samo "Grawe" ima 11.000 klijenata. Mi ne tražimo

povlasticu za sebe, već za osiguranike. Sa olakšicama bi se omasovilo životno osiguranje građana i smanjio broj onih koji će sutra biti socijalni slučajevi na teretu države, a sa druge strane bi osiguravajuća društva povećala premiju i državi plaćala veći porez na dobit. Iako analize pokazuju da država sa poreskim olakšicama za životna osiguranja ne bi izgubila puno prihoda, za to i dalje, nažalost, nema sluhu.

SWOT: Kakvi su planovi "Grawe osiguranja" u 2013. godini?

PETKOVIĆ: Plan je da zadržimo rast na polju životnih osiguranja, kao naše prvenstvene djelatnosti, s tim da s novim poslovnim prostorom stičemo mogućnost za širenje na druge vrste osiguranja. U drugoj polovini 2013. bismo, u zavisnosti od situacije na tržištu, prije svega, ponudili osiguranje imovine, jer smatramo da ima dosta prostora na tržištu, kao i putno i zdravstveno osiguranje.

Štednja ili potrošnja

svjetska dilema broj jedan

Stezanje kaiša ili podsticanje potrošnje dilema je koja se nameće u svijetu od samog početka krize. Dok EU insistira na štednji, sa druge strane Atlantika stižu upozorenja da bi to mogla biti omča oko vrata

Nastavak dužničke krize i sve slabija potrošnja građana ponovo su vratili evrozonu u recesiju. U trećem tromjesečju BDP je pao 0,1% u odnosu na prethodna tri mjeseca kada je minus bio 0,2%. Sve teža dužnička kriza je prisilila vlade zemalja EU da posegnu za oštrom mjerama štednje i teškim ekonomskim reformama koje izazivaju socijalne nemire i masovne proteste u mnogim zemljama.

Iako je zajednička akcija koordinisana iz Brisela, svaka od članica EU kreirala je i vlastite pakete mjera za borbu protiv krize. U mnogim slučajevima one su u relativno kratkom periodu donijele rezultat.

Jedna od zemalja koja se uspješno izborila sa krizom je Island, koji je zapao u najtežu kriju krajem 2008. i početkom 2009. godine kada su propale njihove tri glavne banke. Ova zemlja danas ponovo bilježi privredni rast, a broj nezaposlenih je u padu. Privredni rast Islanda iznosi 2,7% na godišnjem nivou, a nadne godine očekuju i 3%, dok je budžetski deficit smanjen sa 14% na podnošljivih 1,5%. Preokret je postignut kombinacijom rasta poreza i štednje, koja je obuhvatila strogo ciljane grupe stanovništva.

"Povećanje poreza i mjere štednje bili su neminovnost. Kombinacija tih mjera može da zaštitи i održi finansijski sistem jedne zemlje. Najvažnije za sve zemlje u krizi je da se održi sigurnost društva te da sred-

Emigracija lijek za krizu

Pojedini državnici u zemljama pogodjenim krizom, da li zbog nemoći ili bijesa, predlagali su i neka radikalna rješenja. Najdalje je otišao portugalski premijer Pedro Pasos Koeljo, koji je građanima savjetovao da napuste zemlju! Koeljo je šokirao javnost, medije i kolege političare izjavom da se situacija u Portugalu neće tako skoro popraviti i savjetom građanima da emigriraju.

nja klasa i siromašni moraju biti izuzeti iz mjera štednje. Veoma bitno je održati kupovnu moć stanovništva, jer je to ključni uslov za revitalizaciju ekonomije", kaže islandski ministar ekonomije Stejngrímur Sigfuson.

Neke članice

Jedna od zemalja koja se uspješno bori sa ekonomskom krizom je Poljska. Šesta evropska ekonomija po veličini sa oko 38,2 miliona stanovnika ostvarivala je ekonomski rast svake godine u posljednje dvije decenije uprkos recesiji u kojoj se najveći broj evropskih zemalja nalazi od 2008. godine. Poljska se oslanja na energetski sektor i do 2020. godine investiraće 24 milijarde evra. Poljska raspolaže sa ogromnim rezervama uglja zahvaljujući kojemu proizvodi blizu 90% ukupne

proizvodnje električne energije. Kako bi nastavila privredni rast razvija i alternativne izvore kao što su nuklearni kapaciteti i eksploatacija naftnih škriljaca.

Iako su investicije najbolji odgovor na ekonomsku kriju mnoge zemlje su zbog nelikvidnosti bile primorane da se posvete isključivo stezanju kaiša. Drastično rezanje budžeta u vidu smanjenja plata u javnom sektoru, penzija, izdvajanja za zdravstveni i vojni sektor posebno se odnosi na Grčku, Španiju i Portugal, članice evrozone najteže pogodjene krizom. Na to su ih primorala i stroga pravila štednje koje su im naložila EU i kreditori. Prema procjenama Evropske komisije te mjere bi 2014. godine trebalo da rezultiraju izlaskom ove tri zemlje iz recesije. Ako te prognoze budu ostvarene, Kipar će u 2014. godini biti jedina

članica EU u recesiji. Kako bi se izborili sa opštom nelikvidnošću vlasti Kipra pregovaraju sa EU i MMF-om o programu finansijske pomoći.

Ekonomski kriza izazvala je velike potrebe i u Italiji, koja se nuda da će ih izvući tzv. pakt stabilnosti, koji uključuje niz mjera štednje počevši od povećanja poreza do smanjenja potrošnje u zdravstvu i obrazovanju. Italijanski premijer Mario Monti, koji je na tu funkciju došao kao spasilac, uveo je niz mjera za smanjenje budžeta. Iako mu Italijani zamjeraju tvrdeći da su mjerama štednje najviše pogodjeni radnička klasa i siromašni, Monti navodi da su ti potezi neophodni da bi bio smanjen budžetski deficit.

Stezanje kaiša ili podsticanje potrošnje dilema je koja se nameće u svijetu od samog početka krize. Dok EU insistira na štednji, sa druge strane Atlantika stižu upozorenja da bi to mogla biti omča oko vrata. Najglasniji je nobelovac Džozef Štiglic, koji kaže da je takva politika ravna samoubistvu evropske ekonomije i da treba podsticati potrošnju.

"Potrebno je potrošnjom pokrenuti rast, a potom brinuti o manjku u budžetu", istakao je Štiglic.

Njegovi istomišljenici navode sa potrošnja donosi veću proizvodnju i prodaju, veći izvoz i brže otvaranje radnih mjesto, dok protivnici ističu da je to put ka većem zaduživanju i rastu budžetskog deficitu, uvozu i inflacije.

"Baby boom" generacija i ekonomija

Negativno demografsko zaleđe u velikoj mjeri utiče na stanje ekonomije, kako na globalnom tako i na lokalnom nivou. Demografski vrh je podržavao procese realne ekonomije u proteklih 20-30 godina. U decenijama koje slijede će, međutim, u svijetu nastupiti takav demografski pad, čiji će nepovoljni uticaji dalje otežavati sadašnju globalnu krizu, a takođe će značajno umanjiti i izglede za rješavanje krize

Jedan od najvećih izazova za ekonomski procese u svijetu u 21. vijeku biće naglo starenje stanovništva. Ovaj proces duboko utiče na makroekonomski procese, funkcionisanje preduzeća i na pojedinačne strategije karijere. Ni finansijski procesi neće ostati netaknuti, pošto će se promijeniti potražnja i struktura kapitalnih dobara. Stupanjem "baby boom" generacije (rođeni između 1946. i 1964. godine) u sociološki gledano stariju dob, širom svijeta se znatno povećao broj starijih od 60 godina, što uz opadajuću tendenciju nataliteta predstavlja značajan problem u ekonomiji mnogih država. Društveni i demografski problemi nastali uslijed starenja stanovništva su u svim dijelovima svijeta došli u centar pažnje. Udio starih osoba je 1950. godini u svijetu iznosio 8%, 2000. godine 10%, a u 2050. godini, prema izdanju "Starenje svjetskog stanovništva 1950 - 2050" Ujedinjenih nacija iznosiće jednu petinu stanovništva, u Evropi će udio starijih od 60 godina iznositi 36-37%. Za očekivati je da će ovo imati znatan uticaj na ekonomski razvoj, na tržište rada i na generacijske transfere. Pored toga, potrebno je računati na takve društvene uticaje, koji će se iskazati u sastavu porodica, u oblicima zajedničkog života i u zdravstvenoj zaštiti, štaviše promjene neće zaobići niti javnu sferu i političko ponašanje (na primjer rezultate izbora). Može se reći da trajan rast broja i udjela pripadnika starijih generacija direk-

Piše: Dominika Horvat

no utiče na međugeneracijsku saradnju, što na presudan način predstavlja temelj funkcioniranja društva (Molnar, 2004).

Proces starenja svojstven za cijelu Evropu je prisutan i u BiH. Među stanovništvom od približno 3,8 miliona neprekidno, a u zadnjih nekoliko godina ubrzano opada udio starosne dobi od 14 godina i manje, a porastao je udio starijeg aktivnog stanovništva, posebno onih starijih od 60 godina. Ove razmjere velikim dijelom potiču iz negativnog trenda nataliteta i mortaliteta, ali ratna događanja devedestih godina prošlog vijeka i migracija imaju značajnu ulogu. Osvrnuvši se četrdeset godina unazad vidi se da je znatno pomjeren omjer najmlađe i najstarije generacije, tzv. indeks starenja je znatno povećan.

Negativno demografsko zaleđe u velikoj mjeri utiče na stanje ekonomije, kako na globalnom tako i na lokalnom nivou. Demografski vrh je podržavao procese realne ekonomije u proteklih 20-30 godina. U decenijama koje slijede će, međutim, u svijetu nastupiti takav demografski pad, čiji će nepovoljni uticaji dalje

otežavati sadašnju globalnu krizu, a takođe će značajno umanjiti i izglede za rješavanje krize.

U stručnoj literaturi je i u vidu modela prikazano da za vrijeme booma potreba države za finansiranjem može biti manja, a rast i kamate relativno visoke. Međutim, odlaskom u penziju "baby boom" generacije stanje se menja. U starućoj ekonomiji potencijalni ekonomski rast opada, pri čemu se drastično povećava potreba države za finansiranjem. Više autora ukazuje na to da je trenutna globalna kriza istovremeno i kriza dugovanja. U razvijenim državama je znatno povećan državni dug, štaviše u onim državama na periferiji (na primjer Grčka, Irska, Portugal) je dramatično otežano finansiranje duga. Sigurno je da će demografski uticaji biti izrazito nepovoljni na događanja u makroekonomiji i na tržištu kapitala.

Nesaglasnost između starućeg društva i održive ekonomije se dokle može ublažiti povećanjem aktiviteta starijih osoba, ali to zahtijeva i promjenu uobičajenog uzora ponašanja pojedinaca i preduzeća. Značajan zadatak i

teres državne ekonomске politike je podržavanje i pospješivanje ovog procesa. To je veoma složen zadatak, koji obuhvata osiguranje održivog penzijskog sistema, reorganizaciju obrazovanja-dokvalifikacije i to da se zdravstvo i zaštita starijih osoba učini sposobnim, da osiguraju učešće starijih osoba na tržištu rada. Pored države i preduzeća treba da podržavaju i pospješuju aktivnost starijih, za šta su potrebni nova radna kultura i nova organizaciona rješenja (Mosolygo, 2011). Istovremeno se postavljaju ozbiljna pitanja u vezi s pojedincima: oni koji žive od teškog fizičkog rada nakon izvjesnog vremena postaju biloški nepodobni za rad, dok oni koji dugi niz godina obavljaju intelektualne poslove s pravom računaju na bezbržne godine pri sutonu svog života. Na drugom polu stoje oni koji teško napuštaju svoj posao, koji nezavisno od vlastitih intelektualnih i fizičkih sposobnosti nisu u stanju da se odvoje od posla, time otežavajući ionako nepovoljnu situaciju na tržištu rada.

Ključ rješenja je zajedničko prihvatanje uloge od strane države, preduzeća, pojedinaca u promjeni pristupa rješavanja ovog rastućeg ekonomskog i socijalnog problema.

Literatura:

- BHAS: Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine
- ILO (2010): International Labour Office, Zapošljavanje i dinamika tržišta rada u Bosni i Hercegovini, Shagun Khare-Per Ronnls-Leyla Shamchiyeva; 2010. jun
- Molnar, E. (2004): Az időskorú népesség főbb jellemzői és életkörülményei, KSH, Budapest

Mosolygo, Zs. (2011): A népesség-előregedés tökepiaci hatásainak makrogazdasági megközelítése: vagyonzsugorodás, nyugdíjrendszeri dilemmák és a kormányzati Ponzi járatok, Doktori értekezés, Győr

Population, Prospects, the 2008 Revision

WPP.UN: (2008): United Nations, Department of Economic and Social Affairs World

Efikasnost upotrebe štampanih i društvenih medija u BiH

Jedna od sigurno najvećih prednosti digitalnih medija u odnosu na printane je mogućnost praćenja njihove efikasnosti i mjerjenje povrata investicija u oglašavanje. U prilog ovoj činjenici govori to da se može nabrojati veliki broj mjerila kojima se može izmjeriti njihova efikasnost

Piše: Mr Kristina Bobrek Macanović

Sve više oglašivača u Bosni i Hercegovini se odlučuje na upotrebu društvenih medija, posebno društvenih mreža, prepoznajući niske troškove njihovog korišćenja. Međutim, i dalje mnogi ne znaju kako da procijene efekte prisustva na društvenim mrežama, ili ovom nastupu pristupaju ad hoc i bez prethodno utvrđene strategije. Korištenje društvenih medija danas je postalo nezaobilazno. "Pitanje nije više da li treba da budemo prisutni na društvenim medijima, nego da li to radimo na pravi način?" (Qualman, 2009, str. 20 Socialnomics) Prema istraživanju ABC Srbija (2012) fenomen kupovine fanova na Facebooku i pratilaca na Twitteru postaje sve aktuelniji u našem regionu. S media portal istražuje zbog čega se neke kompanije i javne ličnosti odlučuju na takav potez i da li od toga imaju nekakvu korist. Veliki broj fanova na Facebooku ili follow-era na Twitteru može kompaniji ili javnoj ličnosti obezbijediti veći poslovni uspjeh. Kompanije se nadaju da će kupljeni fanovi i pratilci postati kupci njihovih proizvoda ili usluga, dok javne ličnosti uglavnom

kupuju pratioce da bi zadovoljile ličnu sujetu. Međutim, da li je ovakv nastup na društvenim medijima zaista efikasan i koliki je povrat investicije za kompaniju? Ovaj članak se bavi poređenjem mjerena efikasnosti upotrebe štampanih medija i društvenih medija sa ciljem da pokaže višestruke mogućnosti praćenja povrata investicija u oglašavanje na društvenim medijima, ukoliko mu se prisupi na pravi način.

Prezasićenost tržišta štampanih medija u BiH

Prema izvještaju Vijeća za štampu BiH (2012), trenutno na tržištu BiH postoji deset dnevnih novina, 56 magazina registrovanih u FBiH i 45 magazina registrovanih u RS, što nas dovodi do broja do čak 111 različitih štampanih medija. Sigurno je da je ovaj broj dosta visok za čitalačku publiku BiH, a posebno za njenu kupovnu snagu. Ne smijemo zaboraviti da ovim izdanjima konkurišu i izdanja iz Srbije, Hrvatske i drugih država, koja se takođe mogu kupiti ovdje. S ovolikim brojem izdanja, pred oglašivača i agencije se stavlja ozbiljan zadatak odabira u kojem od ovih izdanja će se pojavit konkretni oglas, a usložnjava se zadatak dokazivanja efikasnosti ulaganja u taj oglas. Svakako se kao glavne smjernice koriste tiraž, rejting i ciljna grupa, međutim, ovi pokazateli i dalje ne mogu da kažu kompaniji kako su se ljudi osjećali kada su vidjeli njihov oglas, da li su poželjeli

da daju na njega neki komentar i što je najvažnije, da li je baš taj oglas u tim novinama izazvao akciju odnoso kupovinu konkretnog proizvoda ili usluge.

Trenutna situacija na tržištu štampanih medija u BiH, prema pregledu medijskog tržišta iz jula 2012, koji je uradila istraživačka kuća "Mareco index Bosnia", ukupan print budžet za oglašavanje u julu 2012. godine u odnosu na isti period prošle godine bilježi rast od 6% i to u dnevnim novinama imamo stagnaciju, dok je u magazinima zabilježen rast od 18%. Po istraživanju print čitanosti iz marta/aprila 2012. kategorija sa najvećom investicijom u dnevnim novinama su hipermarket lanci, dok je u magazinima to kategorija mobilna telefonija. Dakle, bez obzira na izazove u mjerenu efikasnosti u štampanim medijima, kompanije u BiH povećavaju investiranje u njih.

Mjerjenje efikasnosti društvenih medija

Jedna od sigurno najvećih prednosti digitalnih medija u odnosu na printane je mogućnost praćenja njihove efikasnosti i mjerjenje povrata investicija u oglašavanje. U prilog ovoj činjenici govori to da se može nabrojati veliki broj mjerila kojima se može izmjeriti njihova efikasnost, a neka od njih su:

- Volumen tzv. buzzu, koji je kreiran od strane korisnika, pri-

kazan kroz broj postova korisnika o konkretnoj temi. Buzz se definije kao tema, razgovor, glasina, koja se širi među ljudima;

- Trend i promjene u buzzu;
- Buzz o konkurenциji;
- Nivo buzzu u pojedinim fazama korisničkog iskustva (istraživanje, kupovina, postprodajne usluge);
- Popularnost pojedinih objavljenih materijala (na primjer ukoliko je objavljeno nekoliko video-spotova na YouTubeu, koji ima najviše pregleda);
- Broj navoda u tradicionalnim medijima (teme koja ima izvor u društvenim medijima);
- Broj fanova/pratilaca i stopa rasta ovog broja;
- Stopa viralnosti (prosljeđivanja sadržaja);
- Drugostepeni doseg (veze prijatelja i fanova sa ljudima koji su imali direktni pregled našeg sadržaja);
- Broj downloada i uploada;
- Racio preuzimanja ili favorizovanja (lajkovanja) u odnosu na broj pregleda;
- Broj komentara;
- Broj pregleda stranice;
- Promjene u rangu na pretraživačima za sajtove linkovane preko društvenih medija;
- Promjene u SOV (share of voice) za sve sajtove na kojima se promoviše brend;
- Uticaj prema broju dosegnutih

- kupaca;
17. Demografske karakteristike ciljne grupe koja je dosegnuta društvenim medijima;
 18. Navike/interesi ciljne grupe koje se ispoljava kroz društvene medije;
 19. Sentiment analisys, odnosno analiza osjećanja koje autor ima prema pojedinim sadržajima koje objavljuje;
 20. Sentiment analisys prema broju postova i prema broju pregleda;
 21. Promjene koje pokazuje analiza osjećanja prije, tokom i nakon sprovedene kampanje na društvenim medijima;
 22. Vrijeme provedeno na pojedinim stranicama;
 23. Metod dolaska do sadržaja (pretraga, proslijedjivanje, iz eksternih izvora);
 24. Broj klikova;
 25. Odnos pregleda i interakcije;
 26. Atributi tagova, odnosno u kojoj mjeri oni odgovaraju poželjnoj percepцијi brenda;
 27. Broj registrovanih članova prema pojedinom kanalu (web, aplikacije, SMS, itd.);
 28. Uticaj offline marketinga na kampanje na društvenim medijima;
 29. Sadržaj kreiran od strane korisnika na društvenim medijima, koji može da se koristi u drugim kanalima;
 30. Broj korisnika kojima je odgovoren na upit, ili kojima je riješen neki problem online;
 31. Ušteda po korisniku kojem je riješen problem online u poređenju sa drugim kanalima korisničke podrške (call centar, prodajno osoblje, itd.);
 32. Ušteda koja nastaje tako što omogućavamo korisnicima da međusobno odgovaraju na neke upite;
 33. Uticaj na postprodajno zadovoljstvo klijenata;
 34. Količina povratnih informacija kreiranih od strane korisnika;
 35. Ušteda u istraživanju koja nastaje korištenjem informacija kreiranih od strane korisnika;
 36. Usluge koje su implementirane prema savjetu korisnika iz online izvora;
 37. Uticaj na online prodaju;
 38. Uticaj na offline prodaju;
 39. Uticaj na ostale offline aktivnosti korisnika (na primjer povećanje broja ulazaka u prodajno mjesto);
 40. Troškovi akvizicije i zadržavanja korisnika kroz društvene medije, itd.
- (Sterne, 2010, str. 15 Social Media Metrics)
- Navedena lista nedvosmisleno pokazuje da se ulaganje u društvene medije i praćenje povrata ovog ulaganja može mnogo detaljnije i jasnije utvrditi kada su u pitanju društveni mediji u poređenju sa štampanim medijima. Zasad ne postoje zvanični podaci za BiH koliko kompanije koriste društvene medije za oglašavanje, ali sigurno je da će ih oglašivači sve više koristiti, kao i navedene mogućnosti praćenja njihove efikasnosti. Pogotovo imajući u vidu sve veću popularnost društvenih mreža u našoj zemlji (čak 1.320.000 stanovnika BiH ima profil na Facebooku) i ne zaboravljajući stalnu neophodnost upravljanja budžetom za oglašavanje, a da će sa druge strane štampani mediji morati da se prilagođavaju promjenom svog formata ili poslovnog modela da bi zadržali ili poboljšali svoje tržišne pozicije.

Literatura:

1. ABC Srbija, za "Media marketing" (2012) Kupovina fanova na Facebooku i pratilaca na Twitteru. Na sajtu <http://www.media-marketing.com/mediji/4548-kupovina-fanova-na-facebooku-i-pratilaca-na-twitteru.html> Očitano 06.09.2012.
2. Izvještaj "Mareco Index Bosnija", jul 2012.
3. Jim Sterne (2010) Social Media Metrics. New Jersey, USA: John Wiley & Sons
4. Erik Qualman (2009) Socialnomics. New Jersey, USA: John Wiley & Sons
5. Vijeće za štampu BiH, (2012) Spisak stampnih medija u BiH <http://www.vzs.ba/> Očitano 07.09.2012.

Održani seminari iz oblasti javnih nabavki u Banjaluci i Brčkom

Novi zakon donosi olakšice ponuđačima

Udruženje ekonomista RS SWOT je u 9. i 15. novembra u Banjaluci i Brčkom organizovalo seminare iz oblasti javnih nabavki, kojima je prisustvovalo oko 150 učesnika.

Seminari, na kojima su predavači bili Dragana Ribić, pomoćnik direktora Agencije za javne nabavke BiH, i Dragana Kovačević, ovlašteni predavač u oblasti javnih nabavki, bio je posvećen aktuelnim problemima u primjeni Zakona o javnim nabavkama, koji se odnose na uspješno provođenje procesa javnih nabavki, specifičnosti nabavke usluga održavanja i revizije postupka javne nabavke. Teme seminara bile su:

- Kako uspješno provesti postupak javne nabavke (izbor postupka nabavke, plan nabavke, izuzeća od primjene zakona, zajedničke nabavke, povezanost zakona sa drugim propisima)

- Specifičnost nabavke usluga održavanja (računara, automobila, klima-uređaja i sl.)

- Revizija postupaka javnih nabavki (prigovor, žalba, stavovi Kancelarije za razmatranje žalbi).

Na seminarima je takođe ukazano da Nacrt novog zakona o javnim nabavkama u BiH kao uslov za uspješan tender u otvorenom postupku predviđa potrebu

zaprimanja samo jedne umjesto dosadašnje tri ponude. Predavači su istakli da se u primjeni aktuelnog Zakona o javnim nabavkama ispostavilo da su ponuđači na tenderima u cilju formalnog zadovoljavanja zakonskih uslova često, pored stvarne, slali i fiktivne ponude, što je stvaralo mnogo problema u dokazivanju da li su ponude predstavljale stvarnu ili fiktivnu konkureniju.

Novinu će predstavljati i to što kvalifikovani ponuđači pri prijavi na tender više neće morati priložiti dokaze da ispunjavaju osnovne uslove (plaćeni porez i slično), već samo potpisati izjavu da ispunjavaju te uslove. Naime, ubuduće će samo izabrani najpovoljniji ponuđač biti u obavezi da prije zaključenja ugovora dostavi tražene dokaze o savjesnom poslovanju. Time se ponuđačima značajno smanjuju troškovi vađenja i kopiranja dokumentacije kod nadležnih institucija.

Kao treću troškovnu prednost Nacrt zakona navode i to da će ugovorni organi, pored dostave poziva za konkurenčki zahtjev, isti moći besplatno da objave i na internet stranici Agencije za javne nabavke BiH, umjesto da plaćaju dodatnu objavu u "Službenom glasniku".

Održana druga konferencija o energetici: "Stanje i perspektive razvoja energetskog sektora RS"

Energetika RS – (ne)iskorištena šansa RS

U sklopu redovnih aktivnosti Udruženje ekonomista RS SWOT je, pod pokroviteljstvom predsjednika RS Milorada Dodika, organizovalo konferenciju o temi "Stanje i perspektive razvoja energetskog sektora RS". Konferencija je održana 14. decembra u hotelu "Kardial" u Tesliću.

Pored predsjednika RS Milorada Dodika, skupu je prisustvovao ministar industrije, energetike i rудarstva Željko Kovčević, predstavnici ministarstava u Vladi RS, drugih državnih organa, stranih ambasada, energetskog sektora RS, investitora, finansijskih institucija, stručne javnosti i dr.

Ovo je bila prilika da se šira javnost upozna sa sljedećim temama:

- Energetski sektor kao faktor bezbjednosti jedne države
- Realizacija Strategije razvoja energetike u RS
- Stanje elektroenergetskog sistema RS
- Razvoj gasnog sistema u RS
- Tržiste naftnih derivata u RS
- Obnovljivi izvori energije i energetska efikasnost

Dodik je rekao da se u RS u oblasti energetike trenutno realizuju projekti vrijedni tri milijarde evra, a da se procjenjuje da njihova vrijednost može dostići i pet milijardi evra. On je u uvodnom obraćanju učesnicima skupa rekao da je u RS u raznim fazama realizacije više energetskih projekata, među kojima

su termoelektrane u Stanarima i Ugljeviku, te hidroenergetski projekti na Drini. Dodik je naveo da je dobio informaciju da je Kineska razvojna banka uplatila prvu tranšu za izgradnju termoelektrane u Stanarima, čiji je investitor kompanija EFT, tako da bi njen izgradnja trebalo da počne čim se za to stvore vremenski uslovi.

Naglasio je, takođe, značaj gasovoda "Južni tok" i najavio da bi u februaru 2013. u RS trebalo da dođe delegacija ruskog "Gazproma" u cilju osnivanja zajedničke firme RS i ove ruske državne kompanije. Prema njegovim riječima, Gazprom

banka će finansirati gradnju dijela "Južnog toka" kroz RS, što čini izvjesnom realizaciju te investicije. Dodik je rekao da je, pored plana gradnje sekundarne gasovodne mreže širom RS za potrebe gasifikacije gradova i sela, bitno i to što će značajan dio privrede preći na ovaj energet. Iznio je i mogućnost da će krak "Južnog toka" ići i u FBiH, a vjerovatno i prema Hrvatskoj, koja nije ušla kao magistralna zemlja u ovaj veliki evropski projekat.

Istakavši da je "Elektroprivreda RS" stabilizovana i da za razliku od ranijih godina konstantno bilježi pozitivne rezultate, Dodik je na-

glasio da se pokazala ispravnom odluka da se ne uđe u privatizaciju energetskog sektora.

"U odnosu na Hrvatsku, kod nas je energija jeftinija za više od 45 odsto, što privredi pojačava konkurenčnu prednost i sposobnost. Mi smo svjesni tog sektora i želimo da napravimo najbolje moguće planove i najbolja moguća kretanja", poručio je Dodik.

Istakao je da su vlasti RS opredijeljene da bude angažovan veći broj investitora kako bi bili iskorišteni izvori koji će povećati energetsku efikasnost i stabilnost RS, te poboljšali domaći potencijali u razmjeni s okruženjem.

Kovačević je kazao je da RS ima ogromne hidropotencijale te da je kroz izgradnju hidro i termoelektrana pogodan trenutak za intenziviranje njenog privrednog razvoja.

"Razmjena mišljenja na konferenciji u Tesliću sigurno će doprinjeti odabiru najboljih pravaca u razvoju energetskog sektora RS", rekao je Kovačević.

Goran Račić, predsjednik Skupštine Udruženja ekonomista RS SWOT, rekao je da je Strategija razvoja energetike RS do 2030. godine dobra podloga za očuvanje i razvoj domaćeg energetskog sektora.

"Naš cilj je da RS u narednom periodu bude zemlja koja će svoje energetske potencijale usmjeriti ka izvozu i koja će na takav način smanjiti negativan spoljnotrgovinski deficit", poručio je Račić.

"Lična" karta SWOT-a

Počeli smo kao grupa entuzijasta u septembru 2007. godine.

Imamo 160 članova iz svih ekonomskih i društvenih sektora RS.

Aktivni smo u Banjaluci, Istočnom Sarajevu, Sarajevu, Brčkom, Bijeljini, Trebinju, Tesliću,

Doboju...

Organizujemo seminare, okrugle stolove, panel diskusije, radionice, kurseve...

Radimo projekte, studije, strategije...

Do sada smo organizovali

- 7 konferencija

- 23 seminara

- 7 okruglih stolova

- 5 panel diskusija

- 2 kursa

- 5 radionica

- izdali dvije knjige...

Družimo se svakog zadnjeg petka u mjesecu.

KREDITI U RS

USLOVI KREDITIRANJA SVIH BANAKA U RS

www.swot.ba

SVE INFORMACIJE NA JEDNOM MJESTU

SWOT

Kongresni centar ZTC Banja Vrućica
- idealno mjesto za vaše
poslovne susrete

Savremeno opremljene sale za rad
kapaciteta od 15 do 400 mesta

Bogati prateći sadržaji
(udoban smještaj,
wellness centar,
gastronomija)

 BANJA VRUCICA
Zdravstveno turistički centar a.d.

www.banja-vrucica.com
marketing@banja-vrucica.com
+387 (0)53 410 030

GRAWE poslovni centar
I Krajiškog korpusa 39, 78 000 Banja Luka